

GRUZIJOS SAUGUMO POLITIKOS POKYČIAI PO 2012 METŲ IR KINTANTI SAUGUMO TAPATYBĖ

TOMAS JANELIŪNAS

Pasikeitus valdančiosioms jėgoms, 2012–2013 m. Gruzija sustabdė savo saugumo sektoriaus stiprinimą, sušvelnino retoriką Rusijos atžvilgiu ir pasirinko laukimo bei neprovokavimo taktiką. Rusijos nebelaikymas grėsme Gruzijoje nesutapo su ES ir NATO šalyse stiprėjančio sugrėsminimo kryptimi. Priešingai – Rusijos keliami pavojai Gruzijoje tikslingai buvo nebelaikomi grėsme, stengiantis nedidinti įtampos su Rusija ir vengti galimos agresyvios reakcijos iš Maskvos pusės. Straipsnyje remiamasi konstruktyvistine prielaida, kad pastarųjų metų pokyčiai Gruzijos saugumo ir užsienio politikoje įvyko dėl saugumo tapatybės dinamikos. Ši dinamika buvo galima tiek dėl Gruzijos vidaus pokyčių – elito ir visuomenės sutarimu iš naujo persvarstytų vertybių ir prioritetų, – tiek dėl pasikeitusios tarptautinės aplinkos, kuri susiaurino galimus strateginius Gruzijos pasirinkimus saugumo politikoje. Atsižvelgiant į tai, kokios dažniausiai nurodomos mažųjų valstybių saugumo strategijos, Gruzija išlieka neapibrėžtoje ir neužtikrintoje „strateginio laukimo“ fazėje – kai norima vienu metu ir siekti euroatlantinės integracijos, ir nekonfliktuoti su Rusija. Vis dėlto straipsnyje daroma išvada, kad tokia tarpinė padėtis tarp „aljansų siekimo“ ir „autonomijos saugojimo“ gali būti ne tik strategiškai stokojanti aiškaus pagrindimo, bet ir labai priklausoma nuo išorinių aplinkybių, visų pirma – pokyčių santykiuose tarp Rusijos ir Vakarų.

Tomas Janeliūnas – Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto profesorius (el. paštas: tomas.janeliunas@tspm.vu.lt).

© Tomas Janeliūnas, 2017

Straipsnis įteiktas redakcijai 2017 m. vasario 20 d.

Straipsnis pasirašytas spaudai 2017 m. balandžio 5 d.

DOI: <https://doi.org/10.15388/Polit.2017.1.10670>

Ivadas

Per 2008 m. karą su Rusija Gruzija prarado apie penktadalį savo teritorijos – Abchaziją ir Pietų Osetiją¹, taip pat politines perspektyvas artimiausiu metu tapti NATO nare. Nors ir prieš 2008-ųjų karą separatistiniai regionai *de facto* elgėsi savarankiškai ir oficiali Gruzijos valdžia juose neturėjo ekonominės ar politinės kontrolės, po karo Rusija jau akivaizdžiai okupavo šias teritorijas. Abu regionai paskelbė nepriklausomybę, bet ją pripažino tik Rusija ir keletas jos spaudimui pasidavusių šalių (Nikaragva, Venesuela ir Nauru). Realiai tai yra visiškai nuo Rusijos priklausomi teritoriniai dariniai, tapę tipiškais „išaldytais“ konfliktais posovietinėje erdvėje.

Dėl šių konfliktų „išaldyti“ taip pat tapo Gruzijos ir Rusijos santykiai – po 2008 m. karo buvo nutraukti oficialūs diplomatiniai Gruzijos ir Rusijos santykiai, jie iki šiol neatkurti. „Išaldytos“ yra ir Gruzijos perspektyvos tapti NATO nare. Praėjus aštuoneriems metams po 2008-ųjų karo, Gruzija neturi jokių formalių kliūčių tapti NATO nare, tačiau globali politinė situacija neleidžia NATO narėms priimti sprendimo dėl Gruzijos narystės ir verčia palaikyti *status quo*, baiminantis, kad įtempta situacija Rytų Europos ir Pietų Kaukazo regionuose netaptų dar sudėtingesnė.

Atrodytų, kad karas, nubloškęs dviejų šalių santykius į diplomatinį išalą, karinės agresijos patirtis bei politiniai, kibernetiniai ir ekonominiai Rusijos išpuoliai turėjo paskatinti tiek Gruzijos politinį elitą, tiek visuomenę žvelgti į Rusiją su didžiausiu nerimu ir traktuoti ją kaip didžiausios grėsmės šaltinį. ES ir NATO, ypač Baltijos šalys, po Rusijos ir Ukrainos konflikto, ypač Krymo aneksijos 2014 m., ėmė vertinti Rusijos agresiją kaip vis didesnę grėsmę savo saugumui, pradėjo vis plačiau sugrėsminti Rusijos vykdomą karinę ir politinę ekspansiją, propagandą ir daugelį kitų Rusijos keliamų grėsmių. Po ilgo laiko ėmė didėti NATO šalių gynybos išlaidos, smarkiai suintensy-

¹ Oficiali Gruzijos valdžia vartoja terminą „Skhinchalio regionas“.

vėjo karinės pratybos, buvo nuspręsta stiprinti NATO rytinio flango gynybą – rotaciniu pagrindu dislokuoti papildomus NATO batalionus. Tačiau šios tendencijos aplenkė Gruziją. Galima matyti nemažai ženklų, kad po 2008 m. Gruzija sustabdė savo saugumo sektoriaus stiprinimą, sušvelnino retoriką Rusijos atžvilgiu ir sąmoningai ar nesąmoningai pasirinko laukimo ir atsargaus neprovokavimo taktiką. Rusijos elgesio ir galimų intencijų nebelaikymas grėsme Gruzijoje nesutapo su ES ir NATO šalyse stiprėjančio sugrėsminimo kryptimi. Priešingai – galima manyti, kad Rusijos keliama pavojai Gruzijoje tikslingai buvo nebelaikomi grėsme stengiantis nesureikšminti jų ir neįvertinti veiksnių, kurie Rusijos būtų įvertinti kaip didinantys įtampą.

Gruzijos sąvoka straipsnyje apima tiek valstybės politinę valdžią (politinių elitą), tiek visą visuomenę. Valdžių kaita Gruzijoje 2012 m., atvedusi į valdžią prezidentui Michaeliui Saakašvilui oponuojančią „Gruzijos svajonės“ partiją, taip pat 2016 m. rinkimai į parlamentą rodo, kad didžioji dalis visuomenės parėmė būtent nekonfrontacinę politiką Rusijos atžvilgiu siūliusius politikus. Po 2012 m. Gruzijos vyriausybė pakeitė savo retoriką ir taktiką Rusijos atžvilgiu, tačiau tai nebuvo tik „elito perversmas“ – valdžių kaita atspindėjo ir visuomenės nuostatas.

Šiame straipsnyje analizuojama, ar ir kaip Gruzija atsisako Rusiją laikyti grėsme ir saugumo politikos posūkis nuo atviro siekio tapti NATO aljanso dalimi prie bandymų „slėptis“ nuo potencialaus agresoriaus, demonstruojant retorinį nuosaikumą ir pragmatiškai „balansuoti“ savo saugumo ir ekonominius interesus. Šis pokytis Gruzijos saugumo ir užsienio politikoje yra svarbus tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu. Pirmuoju atveju svarbu išsiaiškinti, kokį saugumo strategijų pasirinkimą mažosioms valstybėms diktuoja situacijos, kai vidinė saugumo tapatybė skatina ieškoti aljansų prieš galimą grėsmę, tačiau tarptautinė aplinka nesudaro sąlygų įstoti į gynybinius aljansus. Praktiniu požiūriu svarbu tai, kad konkrečios situacijos analizė leidžia kelti klausimus, ar strateginis „slėpimasis“ ar „balansavimas“

keičia saugumo situaciją Gruzijoje ir potencialaus grėsmės šaltinio (Rusijos) ambicijas Gruzijos atžvilgiu. Kitaip tariant – ar tikslingas įtampos su Rusija mažinimas padidino Gruzijos saugumą?

Kopenhagos mokyklos atstovų suformuluota klasikinė sugrėsminimo teorija, kurią 1995 m. suformulavo Ole'ė Wæveris², pateikia gana aiškų procesą ir etapus, kaip vyksta vienos ar kitos problemos (ar subjekto) sugrėsminimas. Anot šios mokyklos atstovų, problema tampa grėsme saugumui (ir saugumo darbotvarkės dalimi) tada, kai sugrėsminantys veikėjai kalbos aktu, dažniausiai apeliuodami į egzistencines grėsmes, ką nors įvardija grėsme saugumui ir imasi netipinių (ekstraordinarių) priemonių šioms grėsmėms panaikinti³. Kita vertus, nors pats O. Wæveris sugrėsminimą vertino kaip negatyvų procesą, kuris iškreipia įprastos politikos procesus, palyginti mažai dėmesio skyrė priešingam veiksmui, t. y. procesui, kai buvusi saugumo problema nebelaikoma grėsme ir grįžta į įprastinės politikos darbotvarkę. O. Wæveris yra pateikęs tris nebelaikymo grėsme strategijas: a) visiškai nekalbėti apie problemą kaip grėsmę; b) suvaldyti sugrėsminimo procesus, kad jie nevestų į spirale kylančius vis didesnius poreikius sugrėsmininti (pvz., tipinę „saugumo dilemos“ eskalaciją); c) gražinti sugrėsminimą problemą į normalią politinę darbotvarkę⁴. Dauguma kitų autorių, kalbėję apie sugrėsminimo ir atvirkštinius procesus (pvz., Jef Huysmans⁵, Balzacq⁶), laikėsi trečiosios strategijos principų.

² Wæver Ole, „Securitization and Desecuritization“, Lipschutz Ronnie D. (ed.), *On Security*, Columbia University Press, 1995, p. 46–87.

³ Buzan Barry, Wæver O., De Wilde J., *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1998, p. 24–31.

⁴ Wæver Ole, „The EU as a Security Actor: Reflections from a Pessimistic Constructivist on Post-Sovereign Security Orders“, Kelstrup Morten, Williams Michael C., *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security, and Community*, London: Routledge, 2000, p. 253.

⁵ Huysmans Jef, „Migrants as a Security Problem: Dangers of “Securitizing” Societal Issues“, Thranhard D., Miles Robert (eds.), *Migration and European Integration. The Dynamics of Inclusion and Exclusion*, London: Pinter, 1995, p. 53–72.

⁶ Balzacq Thierry, „The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context“, *European Journal of International Relations* 11, 2005, p. 171–201.

Šiame straipsnyje taip pat bus laikomasi nuostatos, kad nebelaikyti grėsme yra ne kas kita, kaip „sugrėsminimą“ problemą grąžinti į „einamąją“ politinę darbotvarkę, kai nustojama nuolat apeliuoti į esamą grėsmę, ir tikėtis visuomenės pritarimo siūlomoms netipinėms priemonėms, kurios turėtų garantuoti ar bent jau padidinti saugumą. Vis dėlto būtina pabrėžti, kad straipsnyje sugrėsminimo ir jam priešingo procesų apžvalga yra naudojama tik kaip tam tikra „proceso sekimo“ metodo versija – siekiant užfiksuoti grėsmių įvardijimą politikų kalbos aktuose (sugrėsminimo procesą), į oficialias įtrauktas grėsmes saugumui (t. y. sugrėsminimo rezultata) ir politikų retorikos pokyčius, potencialiai vedančius į atsisakymą laikyti grėsme. Šie grėsmių retorikos pokyčiai svarbūs tuo, kad gali padėti pastebėti kur kas sunkiau apčiuopiamus saugumo tapatybės pokyčius – kaip Gruzijos politikai ir visuomenė vertina savo šalį „sąjungininkų – partnerių – priešininkų“ atžvilgiu, kalbėdami apie santykius su NATO ir Rusija. Kaip nurodo Lene Hansen, nebelaikymas grėsme remiasi tapatybės pokyčiu, ypač „draugo – priešo“ dinamika, kai kinta savęs ir kito tapatinimasis⁷.

Rengiant straipsnį buvo remiamasi oficialiais pirminiais Gruzijos dokumentais (jų vertimais), įvairiomis akademinėmis bei analitinėmis analizėmis, Tarptautinio respublikonų instituto (IRI – *International Republican Institute*) periodiškai atliekamomis Gruzijos visuomenės nuomonės apklausomis, taip pat 2016 m. spalio 1–30 d. vizito Gruzijoje metu autoriaus atliktais kokybiniais interviu su Gruzijos politikos ir saugumo ekspertais.

⁷ Hansen Lene, „Reconstructing Desecuritisation: The Normative-political in the Copenhagen School and Directions for How to Apply It“, *Review of International Studies* 38 (3), 2012, p. 527.

1. Mažųjų valstybių saugumo strategijos

Mažosios valstybės nusipelnė dėmesio dar realizmo ir neorealizmo dominavimo epochoje, Šaltojo karo laikotarpiu, kai svarbiausi saugumo ir tarptautinės politikos klausimai buvo susiję su didžiųjų galių interesais ir tarpusavio sąveikomis. Pirmoji mažųjų valstybių tyrimų banga siejama su Davido Vitalio knyga „Valstybių nelygybė: mažųjų galių tarptautiniuose santykiuose studija“⁸. XX a. viduryje pradėta bandyti apibrėžti valstybių kategorijas pagal jų materialias galimybes ir galią, ieškant objektyvių kriterijų. Bene išsamiausia mėginimą būtent objektyviais kriterijais kategorizuoti mažąsias valstybes 1976 m. pateikė Nielsas Amstrupas⁹.

Net ir kai kurie neorealizmo atstovai pabrėžė, kad valstybės, taip pat mažos ar silpnos, pačios įvertina savo galimybes daryti įtaką tarptautinei politikai. Robertas O. Keohane'as valstybes skirstė į keturias kategorijas atsižvelgdamas į tai, kokią įtaką jos gali daryti ar kokios negali daryti visai tarptautinei sistemai¹⁰. Pirmajai grupei jis priskyrė supergalias (angl. *super power*), kurios laikomos „sistemą nulemiančiomis“ valstybėmis. Antroje kategorijoje atsidūrė didžiosios galios ir regioninės galios, kurios vadinamos „sistemai įtaką darančiomis“ valstybėmis (angl. *system influencing states*). Trečioje – vidutinės galios šalys, kurios vadinamos „sistemą galinčiomis paveikti“ valstybėmis (angl. *system affecting states*), tačiau tokią įtaką jos gali įgauti tik veikdamos kolektyviai. Ir galiausiai mažomis valstybėmis R. O. Keohane'as laikė šalis, kurių vadovai supranta, kad jų vadovaujamos šalys „nei savarankiškai, nei kartu su kitomis nedarys

⁸ Vital David, *The Inequality of States: A Study of the Small Power in International Relations*, Oxford: Oxford University Press, 1967.

⁹ Amstrup Niels, „The Perennial Problem of Small States: A Survey of Research Efforts“, *Cooperation and Conflict* 11 (3), 1976, p. 163–182.

¹⁰ Keohane O. Robert, „Lilliputians' Dilemma: Small States in International Politics“, *International Organization* 23/2, 1969, p. 291–310.

reikšmingos įtakos sistemai“, – jos vadinamos „sistemos neveikiančiomis“ valstybėmis (angl. *system ineffectual states*)¹¹. Tad šalia objektyvių, materialiais kriterijais matuojamų požymių valstybių mažumą gali nulemti ir subjektyvus savo vietos ir galimybių tarptautinėje sistemoje suvokimas.

Itin išsamiai mažųjų valstybių sampratos plėtrą yra apžvelgę Iveras B. Neumannas ir Sieglinde Gsthöhl¹², o lietuviškai mažųjų valstybių skirstymą įvairiais požiūriais apibendrina Diana Jurgelevičiūtė¹³ ir Justinas Lingevičius¹⁴, tad šiame straipsnyje nesiekama dar kartą aptarti „mažosios valstybės“ sąvoką. Vis dėlto svarbu paminėti dominuojančius požiūrius į mažųjų valstybių saugumo politiką – kokias saugumo strategijas dažniausiai renkasi tos valstybės, siekdamos atsispirti išorinių grėsmių iššūkiams, ypač – didesnių valstybių keliamoms grėsmėms.

Mažosioms valstybėms, stokojančioms tradicinės galios savybių, tarptautinių santykių teorijos siūlo tris kryptis, kuriomis tokios valstybės galėtų sustiprinti savo saugumą.

Pirmoji konceptuali kryptis remiasi realistiniu požiūriu į tarptautinę sistemą ir galios kaip esminės valstybių savybės akcentavimu. Atitinkamai realistinio požiūrio atstovai mažosioms valstybėms, stokojančioms galios savarankiškai atsispirti didesnių galių spaudimui, siūlo šlietis prie didesnių galių ar burtis į aljansus. Tai paprastai būna arba prieš potencialų agresorių sukurtas aljansas (pvz., Antantė prieš nacistinę Vokietiją ir Ašies valstybes, NATO prieš Sovietų Sąjungą), arba šliejimasis prie hegemono ar potencialaus agresoriaus, siekiant

¹¹ Ibid., p. 296.

¹² Neumann Iver B., Sieglinde Gsthöhl, *Lilliputians in Gulliver's World? Small States in International Relations*, Centre for Small State Studies Institute of International Affairs – University of Iceland. Working Paper 1–2004, p. 28.

¹³ Jurgelevičiūtė Diana, „Lietuvos tarptautinis subjektiškumas: kokia mažoji valstybė?“, Jakiūnaitė Dovilė (sud.), *Ambicingas dešimtmetis: Lietuvos užsienio politika 2004–2014*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015, p. 49–74.

¹⁴ Lingevičius Justinas, „Kaip kalbėti apie mažas valstybes? Mažumo reikšmių analizė“, *Politologija* 2 (82), 2016, p. 32–74.

jo globos mainais už politinę ar kitokią paramą (angl. *bangwagoning* strategija – Rusijos dominuojama Kolektyvinio saugumo organizacija po Sovietų Sąjungos iširimo)¹⁵. Tačiau net ir balansavimo prieš potencialų agresorių ar prisišliejimo modeliai ne visada padeda mažosioms valstybėms išvengti nepageidautinų padarinių – jos rizikuoja būti pamirštos ir neginamos arba yra priverstinai įtraukiamos į didžiųjų valstybių konfliktus, nors to visai nenori. Nuo tokių užmiršimo ar įtraukimo į konfliktus „spąstų“, kaip rašo H. Gärtneris, kai kurios valstybės bando pabėgti taikydamos neutraliteto arba „slėpimosi“ strategiją¹⁶.

Kaip apibendrina realizmo paradigmoje dominuojančias mažųjų valstybių strategijas Håkanas Wibergas, jos dažniausiai telpa į tokius tipus: 1) dvišalis aljansas su didžiąja galia, 2) dviejų ar daugiau mažų valstybių aljansas, 3) narystė daugiašaliame aljanse šliejantis prie vienos ar daugiau didžiųjų galių, 4) neprisijungimas siekiant neutraliteto bet kokiam kare, 5) neprisijungimas be jokio įsipareigojimo neutralumui¹⁷.

Posovietinėje erdvėje, kaip teigia Neilas S. MacFarlane'as, yra taikomos keturios mažųjų valstybių saugumo ir užsienio politikos strategijos: jungimasis į aljansus balansuojant prieš Rusiją (Baltijos šalys); prisišliejimas prie Rusijos (N. S. MacFarlane'as nurodo Kazachstaną, nors ryškesni pavyzdžiai būtų Baltarusija arba Armėnija); „slėpimasis“, deklaruojant neutralitetą (Turkmėnistanas) arba autonomijos saugojimą (angl. „*sitting on the fence*“, kaip geriausias to pavyzdys minimas Azerbaidžanas)¹⁸.

¹⁵ Plačiau apie aljansų logiką ir mažųjų valstybių dalyvavimą juose žr. Walt Stephen, *The Origins of Alliances*, New York, NY: Cornell University Press, 1987; Reiter Erich and Gärtner Heinz, eds., *Small States and Alliances*, New York: Physica-Verlag Heidelberg, 2001.

¹⁶ Gärtner Heinz, „Introduction“, Reiter Erich, Gärtner Heinz (eds.), *Small States and Alliances*, New York: Physica-Verlag Heidelberg, 2001, p. 2.

¹⁷ Wiberg Håkan, „The Security of Small Nations: Challenges and Defences“, *Journal of Peace Research* 24 (4) (Dec., 1987), p. 343.

¹⁸ MacFarlane, Neil S., „Georgia: National Security Concept versus National Security“, *Russia and Eurasia Programme Paper REP PP 2012/01*, Chatham House, August 2012, p. 15–16.

Neoliberalizmo ir neoinstitucionalistinės teorijos pabrėžia tarptautinių institucijų svarbą, mažosioms valstybėms siekiant sustiprinti savo vaidmenį ir saugumą. Tarptautinių institucijų reikšmės mažosioms valstybėms padidėjimas labiausiai siejamas su išnykusia po Šaltojo karo karinės konfrontacijos logika bent jau tarp didžiųjų valstybių ir „minkštosios galios“ bei nekarinių saugumo sektorių svarba. Pastaraisiais dešimtmečiais buvo publikuotas ne vienas tyrimas, kuriuo siekta aiškintis, kaip mažosios valstybės sugeba savo interesams atstovauti tarptautinėse organizacijose ir per šias platformas ne tik sustiprinti savo saugumą, reikšmę, bet ir įgauti neproporcingą jų dydžiui tarptautinę įtaką. Pavyzdžiui, Balduras Thorhallssonas tyrė, kaip mažosios valstybės įgauna specifinę kompetenciją ir reputaciją Jungtinių Tautų organizacijoje¹⁹ ir kokia jų reikšmė ES²⁰, Andersas Wivelis aiškino, kaip mažosios valstybės ES gali sustiprinti savo įtaką ir net išlaikyti autonomiją, remdamos supranacionalinių institucijų vaidmenį ir taikydamos aktyvią koalicijų būrimo strategiją ES viduje²¹.

Galiausiai žvelgiant iš konstruktyvistinės perspektyvos, būtina atsižvelgti į tai, kaip formuojasi mažųjų valstybių tapatybės, jų vaidmenys tarptautinėje sistemoje ir normos, kurias bando kurti jos pačios arba joms primeta kiti tarptautiniai veikėjai. Pavyzdžiui, Christine Ingebritson aprašo Šiaurės šalis kaip tarptautinių normų kūrėjas (angl. *normentrepreneurs*), nes jos aktyviai įsitraukia į konfliktų sprendimą, tarptautinį tarpininkavimą ir taikos propagavimą²². Máté

¹⁹ Thorhallsson Baldur, „Small States in the UN Security Council: Means of Influence?“, *The Hague Journal of Diplomacy* 7 (2), 2012, p. 135–160.

²⁰ Thorhallsson Baldur, „The Role of Small States in European Union“, Beyer Jessica, Christine Ingebritsen, Sieglinde Gstohl, Iver B. Neumann (eds.), *Small States in International Relations*, University of Washington Press, 2006, p. 218–230.

²¹ Wivel Anders, „The Security Challenge of Small EU Member States: Interests, Identity and the Development of the EU as a Security Actor“, *Journal of Commons Markets* 43 (2), 2005, p. 393–412.

²² Ingebritsen Christine, „Norm Entrepreneurs: Scandinavia’s Role in World Politics“, *Cooperation and Conflict* 37 (11), March 2002, p. 11–23.

Szalai analizuoja Vengrijos, kaip mažosios valstybės, užsienio politikos pokyčius, labiausiai siedamas tai su valdančiojo elito skirtingai konstruojama valstybės tapatybe ir atitinkamai beveik radikaliai besiskiriančiu požiūriu į santykius su ES²³.

Anot Laurento Goetschelio, istoriškai mažųjų valstybių elgesys dėl menkos galios tarptautinėje sistemoje buvo ribotas, o nuolatinis pasirengimas jungtis į kolektyvinės gynybos sąjungas bei nepasitikėjimas išoriniais veikėjais suformavo patirtis, kurios sukūrė vadinajamą „mažųjų valstybių mentalitetą“²⁴. Remdamasis Peteriu Kazenshteinu²⁵, L. Goetschelis pabrėžia, kad valstybių elgesys yra nulemtas ne tik racionalistiškai suprantamų tikslų ir alternatyvų pasirinkimo, bet ir vaidmenų ir normų, kurie apibrėžia „tinkamo elgesio“ standartus²⁶. Normos nurodo, kokie yra kolektyviniai lūkesčiai tarptautinėje sistemoje ir kokio elgesio iš tam tikros tapatybės veikėjų tikimasi. Per patirtį ir sąveikas su kitais veikėjais mažosios valstybės galiausiai sukuria ir „saugumo tapatybę“, kas yra „buvusio elgesio, įvaizdžio ir mitų produktas, kurį per ilgą laiką internacionalizuoja valstybės elitas ir visuomenė“²⁷. L. Goetschelis nėra linkęs visiškai atmesti „objektyvių“ valstybės savybių – anot jo, valstybės dydis taip pat turi įtakos saugumo tapatybei, nors ir nėra esminis veiksnys, nulemiantis valstybės galią. Kaip teigia L. Goetschelis, skirtingos Europos šalių užsienio politikos gali būti paaiškinamos skirtingais užsienio ir saugumo interesais, nulemtais besiskiriančių saugumo tapatybių.

²³ Máté Szalai, *The Inapplicability of Traditional Small State Theory in Central Europe – the Case of Hungary*, Research Paper, International Visegrad Fund, 2014, p. 1–15, <http://www.visegradexperts.eu/data/_uploaded/Finals/Mate%20Szalai.pdf>, 2017 02 25.

²⁴ Goetschel Laurent, „The Foreign and Security Policy Interests of Small States in Today’s Europe“, Goetschel Laurent (ed.), *Small States Inside and Outside the European Union*, Dordrecht: Kluwer, 1998, p. 27.

²⁵ Katzenstein J. Peter, ed., *The Culture of National Security. Norms and Identity in World Politics*, Columbia University Press, 1996.

²⁶ Goetschel, p. 28.

²⁷ Ten pat.

Pastarosios taip pat gali kisti, yra dinamiškos, ir tokių modifikacijų atsiranda tada, kai iš naujo įvertinama valstybės pozicija tarptautinės aplinkos atžvilgiu²⁸.

Pastaraisiais dešimtmečiais mažųjų valstybių studijose aptartos trys pagrindinės konceptualios kryptys, aiškinančios tokių valstybių užsienio ir saugumo politiką lemiančius fundamentalius principus, dažnai susipina. Vis rečiau galima aptikti aiškinimų, paremtų tik materialios ir santykinės galios interpretacijomis, tačiau ir konstruktyvistinės prielaidos, kylančios iš subjektyvaus tapatybės suvokimo bei normų reikšmės, paprastai nėra paliekamos kyboti vien reflektivių interpretacijų erdvėje. Mažųjų valstybių užsienio saugumo praktika (ypač polinkis į aljansus) ir tarptautinės aplinkos keliama iššūkiu vis dar yra laikomi vyraujančiomis jėgomis, kurios sukuria didžiausią spaudimą mažosioms valstybėms rinktis „racionalias strategijas“ (konstruktyvistai sakytų – jos patiria tarptautinės bendruomenės sukurtų normų spaudimą), tačiau vidinė kiekvienos šalies politinė, socialinė ir kultūrinė dinamika gali nulemti, kokia konkrečiai susiformuoja saugumo tapatybė, kokios grėsmės yra labiausiai akcentuojamos ir kaip keičiasi visa saugumo darbotvarkė.

Pastarasis dalykas kaip tik ir analizuojamas šiame straipsnyje, siekiant paaiškinti, kaip ir kodėl pakito Gruzijos saugumo darbotvarkė po 2012 m. Atsispiriant nuo konstruktyvistinių prielaidų, jog grėsmių konstravimas (arba sugrėsminimas) ir visa saugumo darbotvarkė atspindi saugumo tapatybę, keliama hipotezė, kad pastarųjų metų pokyčiai Gruzijos saugumo ir užsienio politikoje įvyko dėl saugumo tapatybės dinamikos. Ši dinamika galėjo įvykti tiek dėl Gruzijos vidaus pokyčių – elito ir visuomenės sutarimu iš naujo persvarstytų vertybių ir prioritetų, tiek dėl pasikeitusios tarptautinės aplinkos, kuri susiaurino galimus „strateginius“ Gruzijos pasirinkimus saugumo politikoje. Kadangi abu procesai vyko bemaž sinchroniškai, sunku daryti kategorišką perskyrą – vidinių ar išorinių pokyčių dinamika

²⁸ Goetschel, p. 29.

labiausiai skatina saugumo tapatybės transformaciją. Šiame straipsnyje visų pirma bus trumpai aptariami išorinės aplinkos pokyčiai, kurie neleido Rusijos sugrėsminimo paversti trokštamu saugumo ir užsienio politikos rezultatu – aljansu su kitomis NATO šalimis. Antrasis ir kur kas plačiau analizuojamas klausimas – vidinių elito ir visuomenės nuostatų Rusijos atžvilgiu pokyčiai, kurie leistų suprasti, kodėl pasikeitė ir Gruzijos politinė retorika, buvo atsisakyta stiprinti Rusijos grėsmės diskursą. Vis dėlto svarbu pabrėžti, kad siekiama ne tiksliai identifikuoti atskirus veiksnius, prisidedančius prie kintančios saugumo tapatybės, bet apžvelgti ir įvertinti vis dar tebevykstančios transformacijos procesą.

2. Gruzijos saugumo situacijos tyrimai po 2008 m.

Rusijos ir Gruzijos karinis konfliktas 2008 m. sukėlė didelę politikos ekspertų ir akademikų dėmesio bangą. Tiesioginis dviejų suverenių valstybių ginkluotas susidūrimas daug kam buvo netikėtas posūkis įšaldytų konfliktų posovietinėje erdvėje dinamikoje. Tai paskatino įvairaus tipo analizes, apžvalgas ir aiškinimus, kuriais bandyta suprasti ir paaiškinti, kodėl įvyko tiesioginis karinis susidūrimas tarp Gruzijos ir Rusijos. Dažnu atveju šio konflikto svarbiausiu tyrimo objektu tapdavo Rusija ir jos posūkis į agresyvesnę užsienio politiką (Allison, 2008²⁹; Tsygankov and Tarver-Wahlquist, 2009³⁰; Larsen, 2012³¹). Tačiau nemažai akademikų šį susidūrimą bandė analizuoti ir per Gruzijos vidaus politikos pokyčius bei atitinkamai pasikeitusią užsienio ir saugumo situaciją, ypač santykiuose su Rusija (Fawn, 2012³²). Akademiniis žurnalas *Central Asian Survey* 2009 m. išleido

²⁹ Allison Roy, „Russia Resurgent? Moscow’s Campaign to ‘Coerce Georgia to Peace’“, *International Affairs* 84 (6) (Nov., 2008), p. 1145–1171.

³⁰ Tsygankov Andrey P., Tarver-Wahlquist Matthew, „Duelling Honors: Power, Identity and the Russia–Georgia Divide“, *Foreign Policy Analysis* (5), 2009, p. 307–326.

³¹ Larsen Henrik B. L., „The Russo-Georgian War and beyond: Towards a European Great Power Concert“, *European Security* 21 (1), 2012, p. 102–121.

³² Fawn Rick, „Georgia: Revolution and War“, *European Security* 21 (1), 2012, p. 1–4.

specialų numerį, skirtą Gruzijos Rožių revoliucijai ir 2008 m. karui su Rusija. Akademiniis žurnalas *European Security* savo 2012 m. 22 (1) numerį taip pat skyrė būtent Gruzijos rožinei revoliucijai ir karui su Rusija 2008 m. įvertinti. Numeryje galima rasti straipsnių, tiek analizuojančių Gruzijos vidaus politinę transformaciją, į valdžią atėjus Michaeliui Saakašviliui, visuomenės pokyčius ir reformas atskirose valdymo srityse (pvz., kovą su korupcija, teisėsaugos pertvarkas), tai iliustravo pasikeitusią Gruzijos orientaciją į Vakarus ir aktyvias pastangas kuo labiau atitrūkti nuo Rusijos įtakos sferos (Jones, 2012³³), tiek bandymų aiškinti Rusijos ir Gruzijos susidūrimą 2008 m. struktūrinėmis priežastimis, remiantis tarptautinių santykių teorijomis (Karagiannis, 2012³⁴).

Bene išsamiausiai konfliktą tarp Rusijos ir Gruzijos aprašė Ronaldas Asmusas knygoje „A Little War That Shook the World: Georgia, Russia, and the Future of the West“³⁵. Gana detaliai apžvelgdamas M. Saakašvilio pastangas sustiprinti Gruzijos karines pajėgas, planus atkurti *de facto* teritorinį vientisumą, R. Asmusas vis dėlto laikosi pozicijos, jog 2008 m. karo priežastimi tapo ne tarptautiniai Gruzijos konfliktai ir regionų separatizmas, bet Rusijos agresyvumas ir siekiai išbandyti Vakarų reakcijas į Kremliaus norą sustabdyti NATO plėtrą ir sustiprinti geopolitinę Rusijos įtaką Pietų Kaukaze.

Tokia perspektyva sulaukė ir kritinių vertinimų – buvo argumentuojama, kad Gruzijos pusė, ypač prezidentas M. Saakašvilis, taip pat gali būti kritikuojami dėl sprendimų, kurie paskatino Rusijos agresiją. George’as Hewittas nebuvo linkęs sutikti su R. Asmusu, jog tarp-etninių konfliktų Gruzijoje kontekstas nebuvo toks svarbus kaip Rusijos geopolitiniai interesai ar kad Gruzijos politikai nepadarė

³³ Jones Stephen F., „Reflections on the Rose Revolution“, *European Security* 21 (1), 2012, p. 5–15.

³⁴ Karagiannis Emmanuel, „The 2008 Russian–Georgian War via the Lens of Offensive Realism“, *European Security* 22 (1), 2012, p. 74–93.

³⁵ Asmus Ronald, *A Little War That Shook the World: Georgia, Russia, and the Future of the West*, St. Martin’s Press, 2010.

klaidų, vengdami eskaluoti konfliktą (Hewitt, 2012³⁶). Nenuostabu, kad ir Rusijos autorių pateikiamose Rusijos ir Gruzijos karo interpretacijose daugiausia dėmesio skiriama Gruzijos politinėms klaidoms, įtampos didinimo aiškinimams, karinės galios stiprinimui ir ginkluotės įsigijimams iki 2008 m. bei tiesiog nacionalizmo apraiškoms – pavyzdžiui, iš tokių publikacijų galima paminėti angliškai išleista straipsnių rinkinį „The Tanks of August“ (Pukhov, 2010³⁷).

Galiausiai, būtina paminėti, kad Rusijos ir Gruzijos karo priežasčių ir padarinių klausimams buvo skirta ne viena oficiali ataskaita ES ir JAV institucijoms, iš kurių bene svarbiausios – 2009 m. rugsėjo 30 d. paskelbta Heidi Tagliavini's vadovaujamos komisijos ataskaita ES³⁸, taip pat 2009 m. gruodžio 22 d. JAV senatoriaus Richardo G. Lugaro ataskaita „Striking the Balance: US Policy and Stability in Georgia“³⁹, parengta Senato Užsienio reikalų komitetui apie Gruzijos saugumo situaciją po 2008 m. karo ir JAV karinę pagalbą šiai šaliai.

Tačiau, praėjus keleriems metams po Rusijos ir Gruzijos karo, susidomėjimas Gruzijos saugumo situacija sumažėjo. Nors Gruzijoje įvyko esminių politinių pokyčių – 2012 m. parlamento rinkimus laimėjo prezidentui M. Saakašviliui oponuojantis „Gruzijos svajonės“ judėjimas, o 2013 m. ir prezidento rinkimuose nugalėjo šios politinės jėgos remiamas atstovas – tarptautinio saugumo požiūriu Gruzija ne-

³⁶ Hewitt George, „Some thoughts on Ronald Asmus' 'Little War that Shook the World: Georgia, Russia and the Future of the West'“, *European security* 21 (1), 2012, p. 128–137.

³⁷ Pukhov Ruslan, ed., *The Tanks of August*, Moscow: Centre for Analysis of Strategies and Technologies, 2010.

³⁸ Tagliavini Heidi, *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia*, 2009, September 30, <http://www.mpil.de/en/pub/publications/archive/independent_international_fact.cfm>.

³⁹ Lugar Richard G., „Striking the Balance: US Policy and Stability in Georgia“, *A report to the Committee on Foreign Relations, United States Senate*, 2009 December 22, <<https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CPRT-111SPRT53985/pdf/CPRT-111SPRT53985.pdf>>.

bėra „karštas taškas“, įtampa tarp Rusijos ir Gruzijos nublūgo, todėl ir akademinė prasme šiam atvejui skiriama mažiau dėmesio.

Kita vertus, žvelgiant iš Gruzijos saugumo perspektyvos, kaip tik šis pokytis nuo situacijos, kai Rusija buvo laikoma esmine grėsme nacionaliniam saugumui, iki dabartinės politikos, kai stengiamasi susilaikyti nuo Rusijos grėsmių akcentavimo, nusipelno ypatingo dėmesio. Akademinėje literatūroje trūksta nuoseklaus paaiškinimo, kaip ir kodėl Gruzijos politikai ir visuomenė ėmė kitaip vertinti Rusijos grėsmę. Tai gana netipinis atvejis, ypač regioniniame ir tarptautiniame kontekste, kai po 2014 m. Krymo aneksijos Rusija vis plačiau imta suvokti kaip agresyvi, nevengianti naudoti karinę jėgą revanšistinė valstybė.

3. Rusijos sugrėšminimas iki 2012 m. ir jo pasekmės

Po Rusijos ir Gruzijos karo 2008 m. rugpjūtį nebuvo jokių abejonių, kad Rusija tiek politikų, tiek visuomenės yra laikoma pagrindine grėsme Gruzijai. Tarptautinio Respublikonų instituto (IRI – *International Republican Institute*) užsakymu atlikta Gruzijos gyventojų apklausa parodė, kad teritorinio vientisumo praradimą ir atsinaujinančio karo su Rusija pavojų 2008 m. rudenį nemaža dalis Gruzijos gyventojų vertino kaip pačias svarbiausias problemas, su kuriomis susiduria Gruzija. 27 proc. apklaustų gyventojų svarbiausia problema (pirmuoju paminėjimu) nurodė „teritorijos integralumą“, 16 proc. – karo su Rusija atsinaujinimą⁴⁰. Šios dvi problemos užėmė pirmąsias vietas tarp dažniausiai įvardytų problemų. Laikui bėgant šios baimės ėmė mažėti, tačiau 2009 m. pavasarį gyventojai labiausiai bijojo karo – 61 proc. apklaustųjų jį paminėjo kaip svarbiausią savo baimės šaltinį, paprašyti įvardyti tris pagrindinius dalykus, dėl ko baiminasi. Dar 7 proc. nurodė „santykius su Rusija“, o 6 proc. – „teritorinio integralumo praradimą“. Ekonominė situacija ir nedarbas

⁴⁰ International Republican Institute, *Georgian National Survey*, September 23–October 1, 2008, <<https://goo.gl/m3b6y7>>, 2017 02 26.

(atitinkamai 7 ir 4 proc.) tuo metu buvo nustumti į antrą planą⁴¹, nors nutrūkę prekybiniai santykiai su Rusija ir prasidėjusi globali ekonomikos krizė smarkiai smogė ir Gruzijos ekonomikai.

Rusijos grėsmės retorika vyravo ir Gruzijos politikų kalbose, ypač – tuometinio prezidento Michaelio Saakašvilio pasisakymuose. 2009 m. vasario 12 d. darydamas metinį pranešimą parlamente, M. Saakašvilis teigė, kad Gruzija išlieka akistatoje su užsienio politinėmis provokacijomis, „Gruzijai oponuoja didelis ir pavojingas priešas, kuris nepripažįsta tarptautinės teisės ir bando išstumti iš Gruzijos tarptautines organizacijas, kad jos negalėtų įvertinti šio blogio. <...> Jie žudė mūsų karijus, policininkus, sugriovė miestus. Jie stato karines bazes Abchazijoje ir vadinamojoje Pietų Osetijoje. Priešo tikslas yra sudaužyti Gruziją į gabalus ir ištrinti iš žemėlapiu“⁴², – teigė Gruzijos prezidentas.

Tiesa, jau po metų M. Saakašvilis savo metiniame pranešime tikslingai vengė daug dėmesio skirti konfliktui su Rusija ir susitelkė į ekonomines ir socialines problemas. Vis dėlto jis nurodė, kad ekonominių Gruzijos problemų pradžia kaip tik sutapo su 2008 m. karu:

Per pastaruosius metus nebuvo tokių dramatiškų metų kaip 2008 ir 2009 m. Sunkumai 2009-aisiais buvo nulemti trijų, visiškai skirtingos prigimties, bet bemaž vienodai niokojančių įvykių. Pirmiausia buvo Rusijos intervencija, kuri sudavė didžiausią smūgį mūsų šalies ekonomikai ir kuri tapo tragedija valstybei ir žmonėms. Antrasis įvykis – pasaulio ekonomikos krizė, kuri kaip ir visame pasaulyje sukėlė skausmingą ekonominį šoką Gruzijoje, ir trečiasis – vidaus politinė įtampa praėjusių metų balandį–gegužę, kai ekonomika smuko visais parametrais.⁴³

⁴¹ International Republican Institute, *Georgian National Survey*, February 21–March 3, 2009, <<http://goo.gl/eUV8le>>, 2017 02 26.

⁴² Parliament of Georgia, *Mikheil Saakashvili, Georgian President Presented Annual Report to Parliament*, 12 Feb. 2009, <<http://www.parliament.ge/en/media/axali-ambebi/mikheil-saakashvili-georgian-president-presented-annual-report-to-parliament-19590.page>>, 2017 02 26.

⁴³ Parliament of Georgia, *The President of Georgia made the Annual Report on the Current Situation in the Country*, 26 Feb. 2010, <<http://www.parliament.ge/en/media/axali-ambebi/the-president-of-georgia-made-the-annual-report-on-the-current-situation-in-the-country-23425.page>>, 2017 02 27.

Rusijos, kaip esminės grėsmės teritoriniam vientisumui, konstatavimas ryškus ir oficialiuose dokumentuose. 2010 m. priimtoje „Okupuotų teritorijų valstybinėje strategijoje“ nurodoma:

Rusijos ir Gruzijos karas 2008 m. rugpjūtį parodė, kad svarbiausia konfliktų Gruzijos teritorijoje priežastis yra tarptautinio pobūdžio. Gruzijos vyriausybė, kurią konsensusu remia tarptautinė bendruomenė, tiki, kad Rusijos invazija ir vėliau ėjęs [Abchazijos ir Pietų Osetijos nepriklausomybės – T. J.] pripažinimas vyko šiurkščiai pažeidžiant fundamentalius tarptautinės teisės principus, ypač suverenumo ir teritorinio integralumo principą.

<...> Po 2008 m. rugpjūčio Rusija padidino savo nuolatinės karines pajėgas dviejuose okupuotuose regionuose ir už jų ribų, įskaitant vietas, kurias prieš karą kontroliavo Gruzijos vyriausybė. Tai tiesiogiai pažeidžia ES tarpininkavimu pasiektą 2008 m. rugpjūčio 12 d. paliaubų susitarimą. Maža to, dislokuodama FSB pasienio apsaugą prie administracinių sienų, Rusija trukdo ES stebėjimo misijai (*EU Monitoring Mission – EUMM*) įgyvendinti savo mandatą – stebėti paliaubų susitarimo laikymąsi.⁴⁴

2010 m. rugsėjo 2 d. Gruzijos prezidento patvirtintame „Grėsmių Gruzijai 2013–2016 įvertinime“⁴⁵ karinių provokacijų ir atsinaujinančio karinio konflikto su Rusija grėsmė nurodyta kaip svarbiausia rizika Gruzijos saugumui. Šiame dokumente teigiama, kad Rusijos agresija 2008 m. buvo siekiama ne okupuoti separatistinius regionus, bet nuversti provokarietišką Gruzijos vyriausybę, nes ją Rusijos režimas traktuoja kaip grėsmę.

Tik 2012 m. oficialiai buvo atnaujinta ir patvirtinta 2005 m. parengta Gruzijos nacionalinio saugumo koncepcija. Šiame dokumente buvo oficialiai nubrėžta Gruzijos saugumo darbotvarkė, kurioje aiš-

⁴⁴ Government of Georgia, *State Strategy on Occupied Territories: Engagement Through Cooperation*, 27 January 2010, <<http://www.civil.ge/files/files/SMR-Strategy-en.pdf>>, p. 3–4, 2017 02 26.

⁴⁵ President of Georgia, *Estimating Treats to Georgia, 2010–2013*, 2010 rugsėjo 2 d., <<https://nsc.gov.ge/res/docs/2014061211280957776.pdf>> (gruziniškai).

kiai atsispindėjo Rusijos kaip svarbiausio išorinio grėsmės šaltinio Gruzijai sugrėsminimas. Kitaip tariant, Rusijos sugrėsminimo procesas formaliai buvo užbaigtas – saugumo darbotvarkėje, visuose svarbiausiuose dokumentuose Rusija buvo įvardyta kaip esminė grėsmė Gruzijai.

Tarp svarbiausių Gruzijai kylančių grėsmių, rizikų ir iššūkių nurodytas „teritorinio vientisumo pažeidimas“, kuris įvardytas pagrindine grėsme Gruzijos saugumui: „Agresyvūs separatistiniai judėjimai, inspiruoti ir remiami už Gruzijos ribų, paskatino karinius konfliktus šalyje, kurie sukėlė *de facto* Abchazijos ir buvusio Pietų Osetijos autonominio regiono atsiskyrimą nuo Gruzijos ir šių regionų kontrolės praradimą iš Gruzijos vyriausybės pusės.“⁴⁶ Taip pat nurodoma, kad „Gruzijos valstybės sienos su Rusijos Federacija kontrolės trūkumas palei Abchazijos ir buvusio Pietų Osetijos autonominio regiono perimetrą“⁴⁷ bei nestabilumas pačios Rusijos teritorijoje, ypač Šiaurės Kaukaze, gali didinti grėsmes, kad į Gruzijos teritoriją persimes kariniai konfliktai. Tiesioginės karinės intervencijos grėsmė koncepcijoje nurodoma kaip maža, tačiau pabrėžiama, kad Gruzija patyrė ne vieną teritorinio vientisumo pažeidimą, nuolatinius Gruzijos oro erdvės, sausumos ir vandens pažeidinėjimus. „Neteisėti kariniai ir paramilitariniai junginiai teritorijose, nekontroliuojamose Gruzijos vyriausybės, ir šalia valstybės sienų reikšmingai didina atsinaujinančių karinių konfliktų ir destabilizacijos Gruzijoje galimybę. Šiame kontekste atsiskyrusiuose nuo Gruzijos regionuose vykstantis Rusijos pilietybės suteikimo procesas yra potenciali grėsmė, nes tam tikromis aplinkybėmis tai gali būti panaudota kaip pretekstas kištis į Gruzijos vidaus reikalus.“⁴⁸ Strategijoje taip pat kalbama apie Rusijos karines bazes – teigiama, kad jos jau nebekelia tiesioginės

⁴⁶ Government of Georgia, National Security Concept of Georgia, 2012, p. 3, <<http://nsc.gov.ge/files/files/National%20Security%20Concept.pdf>>.

⁴⁷ *National Security Concept of Georgia*, p. 3.

⁴⁸ *National Security Concept of Georgia*, p. 3.

grėsmės Gruzijai, tačiau kol jos dar yra Gruzijos teritorijoje, tai kelia riziką nacionaliniam saugumui ir gali neigiamai paveikti saugumo aplinką Gruzijoje⁴⁹.

4. Tarptautinės aplinkos pokyčiai ir nutolusi narystė NATO

Rusijos grėsmės atspindėjo ir praktiniuose Gruzijos valdžios sprendimuose iki 2012 m. Kaip nurodo naujosios bangos sugrėšminimo teorijos atstovai, visas tas procesas gali (ar net turi) būti prasmingas – jei jau yra apeliuojama į grėsmes išlikimui, siekiama auditorijos palaikymo grėsmės diskursui ir ieškoma netipinių priemonių saugumo problemoms išspręsti, turi būti ir „teisingas“ pagrindas tokiam sugrėšminimui bei praktinis saugumo problemų išsprendimas (žr. plačiau Steffano Guzzini, Rita Floyd⁵⁰).

Gruzijos valdžia jau iki 2008 m. dėjo visas pastangas, kad sustiprintų savo galimybes gauti kvietimą į NATO⁵¹ – pagrindinis M. Saakašvilio siekis dar prieš 2008 m. karą buvo gauti vadinamąjį Narystės veiksmų planą (angl. *Membership Action Plan* – MAP). Kaip ir nurodo (neo)realistinės teorijos, noras tapti gynybinio aljanso dalimi atitinka tipinį mažosios valstybės elgesį, bandant atsispirti didesnės valstybės keliamai grėsmei.

Tačiau po 2008 m. karo pasikeitė ne tik NATO valstybių požiūris į Gruzijos galimybes tapti NATO nare, bet ir tarptautinės aplinkos

⁴⁹ Iš Gruzijos vyriausybės kontroliuojamų teritorijų Rusijos kariai pasitraukė 2007 m., tačiau po 2008 m. karo Rusijos karinės bazės buvo sustiprintos arba įsteigtos naujai Abchazijoje ir Pietų Osetijoje.

⁵⁰ Guzzini Stefano, „Securitization as a Causal Mechanism“, *Security Dialogue*, Vol. 42, Issue 4–5, 2011, p. 329–341; Floyd Rita, „Can Securitization Theory be used in Normative Analysis? Towards a Just Securitization Theory“, *Security Dialogue*, Vol. 42, Issue 4–5, 2011, p. 427–439.

⁵¹ Plačiau apie Gruzijos narystės NATO pastangas žr.: Janeliūnas Tomas, Kirvelytė Laura, „Gruzijos saugumo strategijos plėtra: sunkus kelias NATO link“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2008*, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2009, p. 149–172.

situacija. Politine prasme šalys, ypač Vakarų Europos, nerimavo, kad Gruzijos įsitraukimas į NATO tik dar labiau išprovokuos Rusiją, todėl narystės procesas buvo įšaldytas politiškai.

„Gruzijos karas efektyviai sustabdė tolesnę NATO plėtrą, nes šiandien tik keletas šalių narių norėtų suteikti saugumo garantijas nestabilioms ir geopolitiškai pažeidžiamoms valstybėms, kurios, kaip parodė realybė, gali įsitraukti į konfliktą ar karą su kaimyne Rusija. Todėl Rusijos ir Gruzijos karas akivaizdžiai pademonstravo tolesnės NATO plėtros į Rytus, artinantis prie Rusijos, ribas ir pavojus“⁵², – 2012 m. rašė Henrikas B. L. Larsenas. JAV, kaip svarbiausios Gruzijos saugumo rėmėjos ir galingiausios NATO valstybės, entuziazmas dėl Gruzijos narystės NATO taip pat sumažėjo. Naujasis JAV prezidentas Barrakas Obama pasirinko įtampos mažinimo su Rusija politiką, 2009 m. kovą paskelbęs apie santykių „perkrovimą“. Kaip apibendrino Neilas S. MacFarlane’as, „Gruzijos marginalumas Vakarų valstybių strateginiuose apskaičiavimuose ir jų jautrumas Rusijai varžo Gruzijos galimybes išnaudoti bendradarbiavimą su Vakarais siekiant balansuoti prieš Rusiją“⁵³.

Tarptautinės politikos posūkį, nepalankų Gruzijos strateginiams siekiams tapti NATO nare, suvokė ne tik Gruzijos politikai, bet ir visuomenė. Iškart po 2008 m. karo, tų metų rudenį, Gruzijos visuomenė bemaž vieningai palaikė nuomonę, kad Gruzija turėtų tapti NATO nare – 2008 m. rugsėjo apklausos duomenimis, šiam teiginiui „visiškai pritarė“ 70 proc., o dar 17 proc. „šiek tiek pritarė“⁵⁴. Tačiau toks entuziazmas ėmė greit blėsti – jau 2009 m. pavasarį „visiškai pritariančiųjų“ sumažėjo iki 49 proc. Pasikeitė ir gruzinų nuomonė dėl to, ar Gruzijoje turėtų būti NATO karinių bazių, – 2008 m. rugsėjį

⁵² Larsen, 2012, p. 103.

⁵³ MacFarlane Neil S., „Georgia: National Security Concept versus National Security“, *Russia and Eurasia Programme Paper REP PP 2012/01*, Chatham House, August 2012, p. 5.

⁵⁴ International Republican Institute, *Georgian National Survey*, February 21–March 3, 2009, <<http://goo.gl/eUV8le>>, 2017 03 04.

tam pritarė 54 proc., o nepritarė – 33 proc. Vos po pusmečio nuomonės visiškai pasikeitė – NATO bazes Gruzijoje matyti jau norėjo tik 33 proc., o joms nepritarė 50 proc. apklaustųjų⁵⁵.

Narystės NATO perspektyvos Gruzijos visuomenė neatsisakė, o greičiau „atidėjo“ – parama narystei su nedideliais svyravimais 2010–2012 m. laikotarpiu visada sulaukdavo daugumos pritarimo (visiškai pritarė narystei NATO 50–65 proc. apklaustųjų, dar 17–22 proc. pritarė „šiek tiek“)⁵⁶. Tačiau tuo laikotarpiu ėmė ryškėti pirmieji ženklai, kad keičiasi visuomenės požiūris į Rusiją. Vis daugiau gruzinų ėmė vertinti Rusiją ne kaip galimą grėsmę (tokia nuostata išliko dominuojanti), bet kaip partnerę. 2008 m. rudenį tik 6 proc. gruzinų į Rusiją žiūrėjo kaip į galimą partnerę (90 proc. laikė grėsme), o jau 2012 m. rudenį 28 proc. Rusiją vertino kaip partnerę (grėsme laikė 72 proc.)⁵⁷.

Tokie poslinkiai rodė, kad nuolatinės grėsmės diskursas Rusijos atžvilgiu nebėra gruzinams toks įtikinantis kaip iš karto po Rusijos ir Gruzijos karo. Gana smarkiai pasikeitė ir vertinimai, ar Rusijos agresija prieš Gruziją vis dar vyksta: 2009 m. taip manė net 84 proc., o 2012 m. pabaigoje – jau tik 47 proc.⁵⁸ O svarbiausia, kad dominuojanti dauguma gruzinų pritarė teiginiui, jog būtina tęsti dialogą su Rusija – 83 proc. tam visiškai pritarė, dar 11 proc. – šiek tiek pritarė.

Apibendrinant išorinių pokyčių svarbą, būtina pripažinti, kad Gruzijos saugumo tapatybei pasikeitusi tarptautinė saugumo situacija padarė didelę įtaką. Iš karto po 2008 m. Rusijos ir Gruzijos karo politikai (ypač tuometinis prezidentas M. Saakašvilis) ir visuomenė tikėjosi, kad nuo Rusijos grėsmės gali apsaugoti tik narystė NATO.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ International Republican Institute, *Georgian National Survey*, November 9–21, 2012, <http://www.iri.org/sites/default/files/2013_February_8_Survey_of_Georgian_Public_Opinion_November_9_21_2012.pdf>, 2017 03 04.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid.

Tuo metu gruzinų priešiškus Rusijai buvo pasiekęs maksimumą. Tačiau gana greitai suvokta, kad karas su Rusija greičiau atitolino Gruziją nuo NATO, Vakarų lyderiai nelinkę rizikuoti konfliktu su Rusija dėl Gruzijos, o ir patys Gruzijos politiniai lyderiai (M. Saakašvilis) privalėjo spręsti kilusias ekonomines problemas ir taip bandyti susigrąžinti krintantį visuomenės pasitikėjimą. 2008 m. rudenį Gruzijos saugumo tapatybė buvo labai aiškiai išreikšta: Rusija buvo agresorė, o NATO – saugumo garantas ir pagrindinis siekis. Tačiau tokia saugumo tapatybė galiausiai netapo rezultatyviai įprasminama naryste NATO arba bent jau akivaizdžia narystės perspektyva (MAP). Todėl užkirstas kelias sulaukti kvietimo į NATO visuomenę ir politinį elitą vertė ieškoti kitų saugumo politikos galimybių, o nuolatinis Rusijos sugrėsminimas vis didesnei daliai visuomenės atrodė betikslis.

5. Sugrėsminimo nuovargis ir vidaus politikos kaita

Kintantis gruzinų požiūris į Rusiją buvo susipynęs ir su vidaus politinių nuotaikų kaita. Po 2008 m. karo praėjus pirmajam šokui, vis didesnė gruzinų dalis ėmė nusivilti tuometinio prezidento M. Saakašvilio veikla, o nemažai gyventojų dėl karo su Rusija, prarastų teritorijų ir sugadintų santykių su didžiąja kaimyne tiesiogiai kaltino Gruzijos valdžią. Pavyzdžiui, iš svarbiausių problemų, dėl ko 2009–2012 m. gruzinai kaltino valdžią, dažniausiai buvo minima nesėkmingas bandymas susigrąžinti teritorijas, 2008 m. karas su Rusija, nedarbas ir sugadinti santykiai su Rusija⁵⁹. Kitaip tariant, politinės valdžios kuriamas ir akcentuojamas Rusijos grėsmės diskursas vis mažiau buvo palaikomas visuomenės, nes jos pasitikėjimas politine valdžia seko.

⁵⁹ International Republican Institute, *Georgian National Survey*, June 26–July 4, 2012, <<http://www.iri.org/sites/default/files/2012%20August%2020%20Survey%20Georgian%20Public%20Opinion%2C%20June%2026-July%204%2C%202012.pdf>>, 2017 03 04.

2012 m. vykę Gruzijos parlamento rinkimai parodė, kad nusivylimas M. Saakašviliu ir jo remiama vyriausybė jau buvo pasiekęs kritinę ribą – didesnė dalis visuomenės ėmė demonstruoti paramą opozicijai, kurią įkūnijo M. Saakašvilio oponentas verslininkas Bidzina Ivanišvilis. Pastarasis įkūrė „Gruzijos svajonės“ koaliciją, siekdamas mesti iššūkį valdančiajam „Vieningam nacionaliniam judėjimui“, atvirai kritikavo prezidento ir vyriausybės veiklą, ypač ekonominėje ir socialinėje srityse, ir ragino siekti labiau pragmatinio bendradarbiavimo su Rusija⁶⁰. 2012 m. spalio 1 d. vykusių parlamento rinkimus užtikrintai laimėjo „Gruzijos svajonė“ – gavo 85 parlamento vietas iš 150.

Naujoji vyriausybė, kuriai ėmė vadovauti pats I. Ivanišvilis, Rusijos atžvilgiu užėmė švelnesnę poziciją, bent jau retorikos prasme: buvo kalbama, kad reikia atkurti ekonominius ryšius su Rusija, „nebežvanginti ginklais“, tačiau kartu buvo pabrėžta, kad Gruzija toliau stengsis siekti narystės NATO, diplomatiniai ryšiai su Rusija nebus atkurti tol, kol ši neigs, kad Pietų Osetija ir Abchazija priklauso Gruzijai, o kvietimai grįžti į Rusijos vadovaujamą Nepriklausomų valstybių sandraugą yra tiesiog absurdiški⁶¹.

Prieš pat rinkimus M. Saakašvilis ir jo patarėjai bandė iš naujo sužadinti Rusijos grėsmės naratyvą, nurodydami, kad Rusija didina karines pajėgas Pietų Osetijoje ir galbūt vėl gali panaudoti agresiją⁶². Prieš rinkimus Rusija išties suaktyvino karinę parengtį netoli Gruzi-

⁶⁰ De Wall Thomas, „A Crucial Election in Georgia“, *Carnegie Europe*, September 11, 2012, <<http://carnegieeurope.eu/2012/09/11/crucial-election-in-georgia-pub-49281>>.

⁶¹ Nichol Jim, „Georgia’s October 2012 Legislative Election: Outcome and Implications“, *Congressional Research Service*, October 15, 2012, <<https://fas.org/sgp/crs/row/R42777.pdf>>. p. 5.

⁶² Rogin Josh, „Georgian government warns of Russian build up as election nears“, *Foreign Policy*, September 28, 2012, <<http://foreignpolicy.com/2012/09/28/georgian-government-warns-of-russian-build-up-as-election-nears/>>.

jos – 2012 m. rugsėjo 17–22 d. buvo surengtos Rusijos karinės pratybos „Kaukazas 2012“. Aktyvų karinių pajėgų dislokavimą Pietų Osetijoje užfiksavo ir ES stebėjimo misija Gruzijoje⁶³. Tačiau tokie bandymai pabrėžti galimą Rusijos pavojų ir sutelkti paramą Gruzijos valdžiai jau buvo nebeveiksmingi. Priešingai, B. Ivanišvilis tai panaudojo prieš valdančiąją partiją ir M. Saakašvilį, bandydamas įtikinti, kad Gruzijos prezidentas tik didina įtampą ir gali būti kaltas dėl karo atsinaujinimo, nes taip siekia išlaikyti savo valdžią:

Saakašvilis atvedė Rusijos karius į Gruziją savo veiksmais, savo nesveika [asmenybe]. Jis jau leido Rusijos kariams okupuoti Gruziją, o dabar jis sako, kad tai aš ketinu atvesti Rusijos pajėgas... Ar aš neatmetu galimybės, jog jis žaidžia kažkokį scenarijų su Rusija? Ne, tačiau aš tikiuosi, kad to neįvyks.⁶⁴

Iš karto po 2012 m. rinkimų, kuriuos laimėjo „Gruzijos svajonė“, Gruzijos gyventojai kur kas optimistiškiau ėmė žiūrėti į galimybes pagerinti santykius su Rusija. Kaip rodo 2012 m. lapkričio 9–21 d. atliktos apklausos rezultatai, net 52 proc. gyventojų visiškai užtikrintai tikėjo, kad vyriausybės pasikeitimas leis pagerinti santykius su Rusija (dar 34 proc. buvo linkę pritarti teiginiui, kad santykiai pagerės). Be to, reikšmingai padaugėjo ir manančiųjų, kad Rusijos agresija prieš Gruziją jau visiškai baigėsi ir neatsinaujins – taip manė 28 proc. apklaustųjų, nors nuo pat 2008 m. šie skaičiai svyravo tarp 3–7 proc.⁶⁵

Galima apibendrinti, kad valdžios pasikeitimas 2012–2013 m. Gruzijoje buvo nulemtas visuomenės nusivylimo prezidento M. Saakašvilio ir jo remiamo „Vieningo nacionalinio judėjimo“ veikla. Buvo ne tik skundžiamasi ekonominiais ir socialiniais sunkumais, bet ir nusivilta

⁶³ EUMM in Georgia, „EUMM concerned about Situation at South Ossetian Administrative Boundary Line“, EU Monitoring Mission, *Press release*, Sep. 21, 2012, <https://www.eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/3329/>.

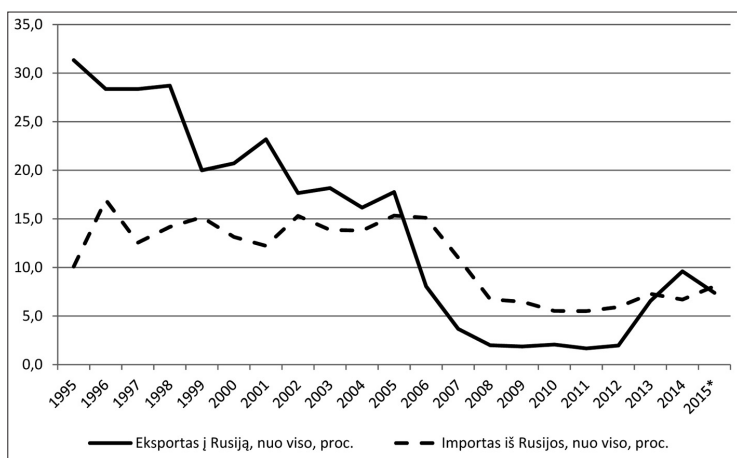
⁶⁴ Rogin, 2012.

⁶⁵ *Georgian National Survey*, November 9–21, 2012.

Gruzijos valdžios veiksmais 2008 m., o nemaža dalis gyventojų manė, kad konfliktą su Rusija galėjo išprovokuoti ir pats M. Saakašvilis. Atitinkamai Rusijos keliamos grėsmės diskursas iš esmės „išsikvėpė“ – vis daugiau gruzinų pavargo nuo Rusijos grėsmės eksploatavimo, o nauja politinė jėga, kuri ragino sušvelninti retoriką Rusijos atžvilgiu, neprovokuoti jos ir elgtis pragmatiškiau, sulaukė didesnio gyventojų pritarimo. 2013 m. Gruzijos prezidento rinkimai galutinai užbaigė M. Saakašvilio dominuojamos politikos erą – rinkimus laimėjo „Gruzijos svajonės“ iškeltas kandidatas Giorgis Margvelašvilis, o M. Saakašvilis, vengdamas kaltinimų dėl piktnaudžiavimo valdžia, išvyko iš Gruzijos. Jam buvo panaikinta ir Gruzijos pilietybė, tad buvęs prezidentas pasirinko savanorišką tremtį.

Naujoji Gruzijos valdžia, perėmusi visų svarbiausių politinių institucijų kontrolę, ėmėsi konkrečių sprendimų, skirtų mažinti įtampą su Rusija. Jau 2012 m. gruodį Ženevoje įvyko Gruzijos premjero specialaus pasiuntinio santykiams su Rusija Zurabo Abašidzės ir Rusijos užsienio reikalų viceministro Grigorijaus Karasino susitikimas. Šis dviejų šalių vyriausybių atstovų susitikimas, vėliau pavadintas Abašidzės-Karasino formatu, tapo vieninteliu dvišalių diplomatinių kontaktų kanalu po to, kai 2008 m. buvo nutraukti oficialūs diplomatiniai santykiai tarp šalių. Abašidzės-Karasino formatu siekta normalizuoti Gruzijos santykius su Rusija, visų pirma, ekonominio bendradarbiavimo, prekybos, humanitarinių reikalų ir kultūros srityse.

Rusijos režimas palankiai vertino politinės valdžios pasikeitimą Gruzijoje ir sutiko leisti į santykių atnaujinimo procesą – jau 2013 m. kovą Rusija atnaujino vyno ir mineralinio vandens importą iš Gruzijos ir tai gerokai padidino bendrą Gruzijos eksportą 2013 m. Gruzijos statistikos departamento duomenimis, 2013 m. bendras eksportas padidėjo 22 proc., palyginti su prieš tai buvusiais metais, o Rusija tapo ketvirta svarbiausia Gruzijos prekybos partnere, nes eksportas

1 pav. *Grūžijos prekyba su Rusija, 1995–2015 m.*

Šaltinis: Grūžijos statistikos departamentas.

į Rusiją padidėjo net keturis kartus⁶⁶. Vis dėlto Rusijos dalis visame Grūžijos eksporte išliko gana nedidelė – 2014 m. sudarė 9,6 proc. viso eksporto, o jau 2015 m. ėmė mažėti.

Naujojo Grūžijos prezidento G. Margvelašvilio retorika Maskvos atžvilgiu labai skyrėsi nuo M. Saakašvilio retorikos. Netrukus po pergalės rinkimuose G. Margvelašvilis Rusijos televizijos kanalui net davė išskirtinį interviu, kuriame vis pabrėžė santykių su Rusija atkūrimo svarbą ir net neužsiminė apie Rusijos okupuotas teritorijas, o tai sukėlė nemenką kritiką pačioje Grūžijoje⁶⁷.

Po parlamento rinkimų „Grūžijos svajonės“ koalicija išleido vadinamąjį „14 punktų“ memorandumą, kuriame nubrėžė savo užsienio politikos viziją. Jame nurodoma, kad „Grūžijos politika neturėtų

⁶⁶ Civil.ge., „Georgia’s Foreign Trade in 2013“, *Civil Georgia*, Tbilisi, Jan. 24, 2014, <<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=26885>>.

⁶⁷ Lortkipanidze Shorena, „Georgia–Russia Relations in Light of Democratization: Influences and Perspectives“, *In Search of Ways for Russian–Georgian Normalization*, Tbilisi: Georgian Foundation for Strategic and International Studies, 2014, p. 19.

būti skirta atlikti strateginio veikėjo vaidmenį globaliu ir regioniniu lygiu vykstančioje konfrontacijoje“, be to, teigiama, kad „Gruzijos interesas yra nebebūti nesutarimų tarp Vakarų ir Rusijos sąrašė“⁶⁸.

2013 m. kovo 7 d. Gruzijos parlamentas vieningai priėmė rezoliuciją, skirtą užsienio politikos gairėms nubrėžti. Joje atsispindėjo naujosios valdžios siekis išlaikyti euroatlantinę integracijos kryptį (kuri įvardyta „pagrindine šalies užsienio politikos kurso kryptimi“), tačiau kartu ir noras nedidinti įtampos su Rusija bei vengti tapti konfrontacijos tarp Vakarų ir Rusijos objektu. Kaip teigia Sergi Kapanadze, „šie pareiškimai rodo užsienio politikos vizijos tragizmą, kuris būdingas dabartiniam Gruzijos užsienio politikos elitui – kad Gruzija turi būti tyli veikėja, siekianti integruotis į ES, tačiau neerzindama Maskvos“⁶⁹.

Nepaisant reikšmingai pasikeitusio Gruzijos oficialiosios valdžios diskurso, Rusija nerodė jokių ženklų, kad būtų galima sutarti dėl paties jautriausio klausimo – Abchazijos ir Pietų Osetijos statuso. Priešingai – jau 2013 m. rudenį situacija tarp okupuotų teritorijų ir Gruzijos ėmė aštrėti, nes Rusijos ir separatistinių regionų kariai ėmė intensyviau vykdyti sienų demarkavimo darbus. Anot Rusijos atstovų, kariai tiesiog vykdo sienos demarkavimo darbus, remdamiesi sovietiniais administracinių teritorijų žemėlapiais, o Gruzijos atstovai piktinasi, kad tai daroma perkeliant sieną žyminčius objektus į Gruzijos teritoriją⁷⁰. Šis vadinamasis „sienų kūrimo“ ar „sienų perkėlimo“ (angl. *borderisation*) procesas pastaraisiais metais vis atsinaujina tuo sukeldamas Gruzijos visuomenės ir politikų pasipiktinimą⁷¹. Tokį

⁶⁸ Kapanadze Sergi, „Georgia’s Vulnerability to Russian Pressure Points“, *Policy Memo*, European Council on Foreign Relations, 19 June, 2014, p. 2, <http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR106_GEORGIA_MEMO_AW.pdf>.

⁶⁹ Kapanadze, p. 2.

⁷⁰ Buckley Neil, „Tbilisi Nervously Eyes Russia’s border Barricade of South Ossetia“, *Financial Times*, Nov. 6, 2013, <<https://www.ft.com/content/b04900fe-4609-11e3-9487-00144feabdc0>>.

⁷¹ Tsereteli George, „Russia’s Warfare Strategy and Borderization in Georgia“, *The Central Asia – Caucasus Analyst*, Aug. 10, 2015, <<https://www.cacianalyst.org/publica>>.

Rusijos elgesį galima laikyti ir galios simbolikos demonstravimu⁷² – net ir žinodami, kad Gruzijos politikai ir visuomenė jautriai reaguoja į sienų perstumdymus, Rusijos režimo atstovai nesistengė sumažinti įtampos, o galbūt ir tikslingai norėjo priminti Gruzijai, jog bet kada gali atnaujinti konfliktą.

Politinė įtampa tarp Rusijos ir Gruzijos neišnyko ir dėl Gruzijos pastangų pasirašyti Asociacijos bei Gilaus ir visapusiško laisvos prekybos susitarimo (DCFTA) sutartis su ES bei palaikyti bendradarbiavimą su NATO. 2014 m. birželio 27 d. Gruzija pasirašė DCFTA susitarimą su ES, o po kelių savaičių Rusija paskelbė, kad ketina sustabdyti laisvosios prekybos susitarimą su Gruzija, kuris buvo pasirašytas 1994 m. ir ilgą laiką buvo pagrindas dvišalei prekybai be papildomų muitų⁷³.

2014 m. rudenį net ir neformaliai Abašidzės-Karasino formato išlaikymui kilo grėsmė, nes Rusija panoro su Abchazija pasirašyti naują sutartį dėl „Aljanso ir integracijos“. Gruzija šį ketinimą įvertino kaip žingsnį į faktinę Abchazijos aneksiją. 2014 m. spalio 16 d. Z. Abašidzės ir G. Karasino susitikime Prahėje nebuvo sutarta dėl kito susitikimo laiko, o tai reiškė faktinį formato suspendavimą. Kaip vėliau „Laisvės radijo“ (*Radio Liberty*) žurnalistas JAV teigė ir Gruzijos užsienio reikalų ministrė Tamara Beruchašvili, Gruzijos vyriausybė kuriam laikui sustabdė kontaktus su Rusija, nes Abašidzės-Karasino formatas išsėmė savo galimybes, o Gruzijos pastangos labiau įsitraukti į Rusijos rinką gali būti „spąstai“. „Mes laikinai

tions/analytical-articles/item/13254-russia-warfare-strategy-borderization-georgia.html>; Markedonov Sergey, „Why Russia’s ‘Borderization’ Strategy makes Georgia so Nervous“, *Russia Direct*, Jul. 29, 2015, <<http://www.russia-direct.org/opinion/why-russias-borderization-strategy-makes-georgia-so-nervous>>.

⁷² Plačiau apie sienų ir teritorijos kontrolės politinę ir simbolinę prasmę žr. Jakniūnaitė Dovilė, „Sienos ir erdvės: konceptualizacijų paieškos XXI amžiaus teritoriniams konfliktams Rytų Europoje analizuoti“, *Politologija* 3 (83), 2016, p. 66–92.

⁷³ Radio Free Europe Radio Liberty, *Russia Hits Back at Georgia Over Trade Agreement with European Union*, August 2, 2014, <<http://www.rferl.org/a/georgia-russia-u-agreement-free-trade/25478788.html>>.

sustabdysime visą komunikavimą dėl prekybos su Rusija, nes tai beprasmiška. Rusija gali bet kada vėl įvesti mums embargą“, – 2015 m. pradžioje teigė T. Beruchašvili⁷⁴.

Būtent užsienio reikalų ministrė T. Beruchašvili 2014–2015 m. buvo bene pagrindinė iš aukščiausio rango politikų Gruzijoje, bandžiusi į viešąjį diskursą sugrąžinti Rusijos grėsmės retoriką. Ypač užsienio žurnalistams ji neslėpė besibaiminanti dėl galinčios atsinaujinti Rusijos agresijos ir galutinės Pietų Osetijos ir Abchazijos aneksijos. Tačiau tokia užsienio reikalų ministrės pozicija nesulaukė Gruzijos vyriausybės palaikymo, o netrukus ministrė buvo atleista – 2015 m. rugsėjo 1 d. buvo paskelbta, kad užsienio reikalų ministro pareigas eis ekonomikos ministras Giorgis Kvirikašvilis. Kaip tuo metu oficialiai paaiškino Gruzijos premjeras Iraklis Garibašvilis, „Vyriausybės prioritetas yra ekonomikos plėtra ir darbo vietų kūrimas, todėl šis tikslas lemia mūsų užsienio politiką ir vidaus ekonomikos darbotvarkę“⁷⁵.

Šis sprendimas gana tiksliai iliustruoja Gruzijos vyriausybės apsisprendimą nebegrižti prie Rusijos sugrėsminimo retorikos, net matant Rusijos agresyvesnės politikos ženklų. Tai – visiškai priešinga politinė kryptis nei Baltijos šalyse ir Rytų Europoje įsivyravęs Rusijos grėsmės diskursas po 2014 m. įvykdytos Krymo aneksijos bei Rusijos įsitraukimo į karą Pietryčių Ukrainoje.

6. Tarp pasyvaus balansavimo ir „slėpimosi“ strategijų

2014 m. didžioji dalis ES ir NATO šalių ėmė keisti savo lig tol gana atsargų požiūrį į Rusiją ir pradėjo atvirai kalbėti ne tik apie Rusijos

⁷⁴ Johnson Luke, „Georgian FM Says South Ossetia Could be Annexed Like Crime“, *Radio Free Europe Radio Liberty*, Jan. 29, 2015, <<http://www.rferl.org/a/georgia-ossetia-russia-ukraine-annexation-fears-crimea/26820543.html>>.

⁷⁵ Radio Free Europe Radio Liberty, „Georgian Foreign Minister Sacked, Replaced by Economy Minister“, Sep. 1, 2015, <<http://www.rferl.org/a/georgia-foreign-minister-sacked-beruchasvili/27220488.html>>.

agresiją Ukrainoje, bet ir apie didėjančias karines provokacijas, hibridinio karo elementus, agresyvią propagandą, kibernetines atakas prieš ES ir NATO šalis, taip pat pastangas kištis į politinius procesus Vakarų šalyse. Visa tai skatino NATO ir ES šalis imtis karinių atgrasymo priemonių, įskaitant raginimus NATO šalims didinti išlaidas gynybai ir sprendimus dislokuoti papildomus NATO dalinius Lenkijoje ir Baltijos šalyse. Tačiau Gruzijoje reakcija į Rusijos agresyvų elgesį Ukrainoje ir smarkiai išaugusią įtampą tarp NATO ir Rusijos nesukėlė naujos Rusijos grėsminimo bangos, kaip būtų galima tikėtis. Nors tiek Vakarų, tiek Gruzijos ekspertai ir analitikai svarstė grėsmingus scenarijus, kad Gruzija (kaip ir Moldova ar net Baltijos šalys) gali tapti kitu Rusijos agresijos taikiniu⁷⁶, o Gruzijos opozicija ir dalis visuomenės siekė griežto Rusijos veiksmų pasmerkimo, oficialioji Gruzijos valdžia apsiribojo atsargiais pranešimais, raginančiais gerbti teritorinį vientisumą.

Kaip teigia Kornely Kakachia, „Gruzijos svajonės“ atstovai, esantys valdžioje, atsisakė atvirai antirusiškos retorikos ir nepalaikė opozicijos, raginančios vyriausybę „pasmerkti Rusijos begėdišką karinę agresiją“. Užtuot tai padariusi, Gruzijos valdžia paskelbė tik atsargiai parinktą pranešimą, kuriuo siekta nesuerzinti Maskvos. Priešingai nei buvusi vyriausybė, „Gruzijos svajonė“ vengė vartoti emocijomis ir kritika paremtą žodyną prieš Maskvą ir vietoj jo rinkosi „diplomatines idiomias“. Anot K. Kakachijos, Tbilisis puikiai supranta, kad

⁷⁶ Jaiani Vasil, „Where Will Russia Strike Next?“, *Forbes*, Feb. 11, 2015, <<https://www.forbes.com/sites/realspin/2015/02/11/where-will-russia-strike-next/#451615461c2b>>; Otarashvili Maia, „Georgia and Moldova Remain Fragile as Russian Aggression Continues“, *Foreign Policy Research Institute*, January 30, 2015, <<http://www.fpri.org/2015/01/georgia-and-moldova-remain-fragile-as-russian-aggression-continues/>>; Rathke Jeffrey, Szeligowski Daniel, Zasztowt Konrad, „How Can NATO Contribute to Ukraine and Georgia’s Border Security?“, *PISM Policy Paper* No. 12 (153), July 8, 2016, <<https://www.pism.pl/Publications/PISM-Policy-Paper-no-153>>; Kapanadze Sergi, „Georgia’s Vulnerability to Russian Pressure Points“, *Policy Memo*, European Council on Foreign Relations, 19 June, 2014, <http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR106_GEORGIA_MEMO_AW.pdf>.

geopolitinė konfrontacija tarp Rusijos ir Vakarų dėl Ukrainos palieka itin mažai erdvės bet kokioms prasmingoms Gruzijos diplomatijos iniciatyvoms⁷⁷.

Politinio elito susilaikymas nuo įtampos su Rusija didinimo iš dalies atspindėjo ir visuomenės nuomonėje, nors tokia dviprasmiška valdžios pozicija greičiausiai prisidėjo ir prie didėjančio visuomenės pasimetimo bei neužtikrintumo ateitimi. Viena vertus, didžioji dalis gyventojų, apklaustų 2015 m. vasarį, palaikė Gruzijos vyriausybės politiką Rusijos atžvilgiu (59 proc. vertino labai arba iš dalies teigiamai), o 68 proc. teigė, kad dabartinėje tarptautinėje situacijoje jaučiasi saugūs („visiškai“ arba „labiau saugūs nei ne“). Tačiau, iš kitos pusės, – nuo karo Ukrainoje pradžios ėmė mažėti Gruzijos žmonių pritarimas tolesniam dialogui su Rusija – 2012 ir 2013 m. dialogą su Rusija visiškai palaikė 82–83 proc. apklaustųjų, o 2015 m. vasarį – jau tik 65 proc.⁷⁸, 2016 m. – 59 proc.⁷⁹ Paradoksalu, tačiau ėmė šiek tiek mažėti ir Gruzijos gyventojų „visiškas pritarimas“ narystei NATO – 2012 m. narystei visiškai pritarė 65 proc., o 2016 m. – 55 proc.⁸⁰

Bene geriausiai Gruzijos gyventojų dviprasmišką poziciją užsienio politikos orientacijos klausimu atspindėjo atsakymai į klausimą „Kokia turėtų būti Gruzijos užsienio politikos kryptis“. Net 52 proc. manė, kad orientacija turi būti „provakarietiška, tačiau išlaikant santykius su Rusija“, dar 22 proc. – tik „provakarietiška“, 11 proc. – labiau „prorusiška, tačiau kažkaip liekant ES ir Vakarų sąjungininkais“⁸¹.

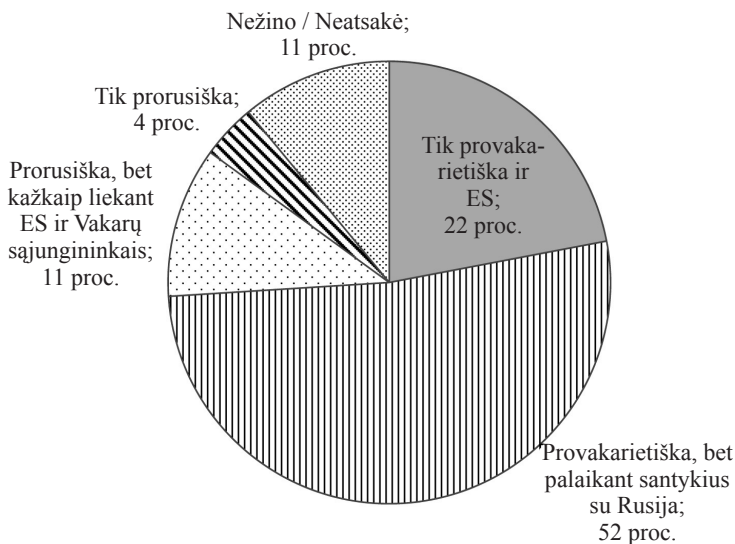
⁷⁷ Kakachia Kornely, „The Ukraine Crisis: Repercussions for Georgia“, PONARS Eurasia, *Policy Memo: 349*, Sep. 2014, <<http://www.ponarseurasia.org/memo/ukraine-crisis-repercussions-georgia>>.

⁷⁸ International Republican Institute, *Georgian National Survey*, February 3–28, 2015, <http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/iri_georgia_public_2015_final_0.pdf>.

⁷⁹ International Republican Institute, *Georgian National Survey*, March 12–April 2, 2016, <http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/georgia_2016.pdf>.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid.

2 pav. „Kokia turėtų būti Gruzijos užsienio politikos kryptis“?
2016 m. apklausos rezultatai

Šaltinis: International Republican Institute. Georgian National Survey,
March 12–April 2, 2016.

Visuomenės noras būti ir Vakaruose, ir „nesipykti“ su Rusija bene labiausiai kyla dėl natūralių dviejų poreikių: užsitikrinti ekonominę ir socialinę gerovę (su tuo siejama integracija į ES) bei jaustis saugiems nuo išorinių agresorių (tokią grėsmę vis dar kelia Rusija). Būtent šiuos visuomenės poreikius bando realizuoti ir Gruzijos valdančioji partija, kuri integracijos į Vakarų strategijoje prioritetą teikia ne narystei NATO, o kuo artimesnei integracijai su ES.

Kad integracija į NATO ar santykiai su JAV nebėra tas prioritetas, dėl kurio būtų galima nuslopinti ir vidinius politinius nesutarimus, parodė vykstantys „Gruzijos svajonės“ koalicijos aižėjimas bei vyriausybės politinės krizės. 2014 m. lapkritį buvo atleistas Gruzijos gynybos ministras Iraklis Alasania po to, kai paskelbė, kad įtariamų

korupcija Gynybos ministerijos pareigūnų areštais bandoma stabdyti Gruzijos siekius tapti NATO nare, ir pavadino tai išpuoliu prieš Gruzijos euroatlantines aspiracijas⁸². Atleidus I. Alasaniją, iš vyriausybės pasitraukė ir Gruzijos užsienio reikalų bei Europos integracijos ministrai. Vidinės krizės, po kurių iš „Gruzijos svajonės“ koalicijos pasitraukė „Mūsų Gruzijos – Laisvųjų demokratų“ partija, patvirtino, kad net ir valdančiajai koalicijai trūko konsolidacijos, o vidinės kovos dėl įtakos užgožė saugumo interesus stiprinti ryšius su JAV ir NATO.

Karinės saugumo dimensijos nustūmimą į antrąjį planą demonstruoja ir valdančiosios koalicijos vengimas stiprinti Gruzijos karines pajėgas ar formuluoti strateginius dokumentus. Kaip nurodė Gruzijoje dirbantys ekspertai, 2012 m. (dar M. Saakašvilio administracijos) parengta Gruzijos nacionalinio saugumo strategija taip ir nebuvo atnaujinta, nors situacija regione gerokai pasikeitė⁸³. Anot Gruzijos ekspertų, valdančioji dauguma nemato prasmės plėsti ar investuoti į Gruzijos karines pajėgas, nes potencialaus konflikto su Rusija atveju vis vien pajėgumai būtų nelygūs⁸⁴.

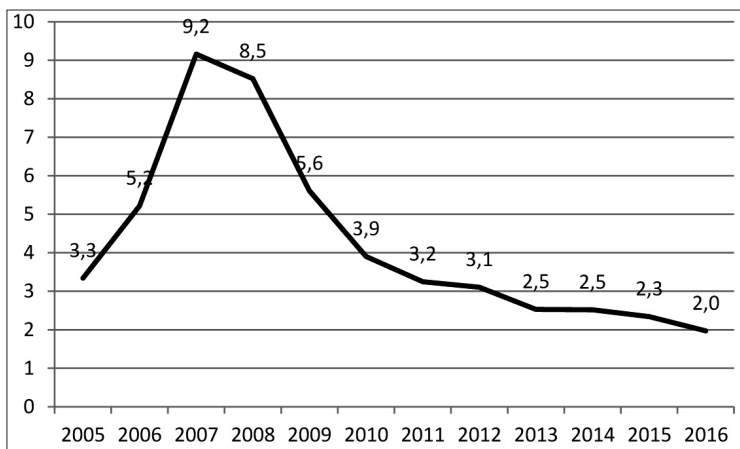
Kaip matyti iš 3 pav., faktinės Gruzijos karinės išlaidos ėmė mažėti jau po 2008 m., nuo 2012 m. jos nominaliai tapo įšaldytos – karinis biudžetas jau kelerius metus nėra didinamas, o augant BVP, karinių išlaidų dalis palaipsniui mažėja.

Apibendrinant Gruzijos užsienio ir saugumo politikos pokytį po 2012 m., galima konstatuoti, kad Gruzijos valdžia sąmoningai ir tikslingai atsitraukė nuo aktyvios „aljšansų siekimo“ strategijos ir vietoj jos pasirinko judėjimą prie *de facto* „slėpimosi“ strategijos – deklaruodama norą netapti konkurencijos ir konfliktų objektu, siekdama

⁸² Alasania: MoD-Related Probe is ‘Attack on Georgia’s Euro-Atlantic Choice’, <<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=27775>>.

⁸³ Interviu su dr. Tornike Sharashenidze, Head of the MA Program of International Affairs. GIPA – School of law and politics (18 October); Mr. Zurab Agladze, Atlantic Council of Georgia (18 October).

⁸⁴ Interviu, Zurab Agladze.

3 pav. Gruzijos karinės išlaidos, proc. nuo BVP

Šaltinis: Pasaulio bankas, <<http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?end=2015&locations=GE&start=2004>>.

(Pastaba. 2016 m. duomenys apskaičiuoti remiantis Gruzijos statistikos departamento duomenimis, <http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=119&lang=eng>).

neskatinti Rusijos agresyvumo. Rusijos agresyvūs veiksmai Ukrainoje šios Gruzijos politinės krypties nepakeitė, ją net sustiprino. Tai patvirtina politiniai sprendimai atleisti aktyviai ryšius su JAV ir kitomis NATO narėmis stiprinusį gynybos ministrą I. Alasaniją 2014 m. ir apie Rusijos agresyvumą pernelyg atvirai kalbėjusią užsienio reikalų ministrę T. Beruchašvili 2015 metais.

Tačiau ar sustojęs judėjimas NATO link ir, kaip sutiko bemaž visi Gruzijoje kalbinti ekspertai, Gruzijos politikų susitaikymas su įšaldyta narystės NATO perspektyva bei pastangos neerzinti Rusijos padidino Gruzijos saugumą?

Anot N. MacFarlane'o, „nuosaikiai palanki“ Rusijos politika Gruzijos atžvilgiu pastaraisiais metais gali bet kada pasikeisti. Sienų perkėlimo incidentai ir strateginės partnerystės sutartys su Abchazija ir Pietų Osetija rodė, kad tai jau keičiasi. Ukrainos konfliktas, anot

MacFarlane'o, suteikė Gruzijai šiek tiek strateginės erdvės, nes Rusijos dėmesys buvo nukreiptas kitur, tačiau „jei Ukrainos krizė bus išspręsta arba Rusija nutrauks savo avantiūras ten, šis dėmesio nukreipimas išnyks. Jei santykiai tarp Rusijos ir Vakarų toliau blogės, Rusija gali mažai ką prarasti siekdama užbaigti savo užsienio politikos darbotvarkę Gruzijos atžvilgiu“⁸⁵.

Kaip nurodė bemaž visi Gruzijoje kalbinti vietos ekspertai ir ES stebėjimo misijos Gruzijoje atstovas, nei Gruzija, nei Rusija šiuo metu nesiūlo jokių esminių iniciatyvų, kurios keistų separatistinių regionų *status quo*⁸⁶. Gruzijos pusė neturi realių galimybių pakeisti faktinę situaciją, o Rusija kol kas neskuba užbaigti *de jure* ar *de facto* Abchazijos ir Pietų Osetijos aneksijos ir įtraukti jas į Rusijos Federacijos sudėtį (kaip buvo padaryta su Krymu). Tačiau, kita vertus, iš Rusijos pusės nėra ir jokių nuolaidų ar politinio atsitraukimo iš Abchazijos ir Pietų Osetijos ženklų. Priešingai – Rusija po truputį įsitvirtina Abchazijoje ir Pietų Osetijoje. 2016 m. lapkričio 22 d. Rusijos prezidentas V. Putinas galutinai pasirašė Dūmos ratifikuotas sutartis su Abchazija ir Pietų Osetija dėl Jungtinių karinių pajėgų grupės įsteigimo⁸⁷, tai buvo numatyta „Aljanso ir strateginės partnerystės“ sutartyje su Abchazija ir „Aljanso ir integracijos“ sutartyje su Pietų Osetija, pasirašytose 2014 m. pabaigoje. Gruzijos valdžia pasmerkė šį sprendimą ir pavadino jį „dar vienu neteisėtu faktinės aneksijos proceso epizodu“⁸⁸.

Tai rodo, kad Rusiją tenkina būtent įšaldytų konfliktų statusas, kuris bet kada gali būti naudojamas kaip politinio ar net karinio

⁸⁵ MacFarlane, Neil S., „Two Years of the Dream: Georgian Foreign Policy During the Transition“, *Russia and Eurasia Programme, Research Paper*, Chatham House, May 2015, <<https://www.chathamhouse.org/publication/two-years-dream-georgian-foreign-policy-during-transition>>.

⁸⁶ Interviu su: Zurabu Davitashviliu (2016 10 03); Pikria Asanishvili (2016 10 11); Kornely Kakachia (2016 10 12); EUMM atstovu (2016 10 17).

⁸⁷ Civil.ge., „U.S. ‘Strongly Opposes’ Moscow’s Treaty with Sokhumi on Combined Group of Forces“, *Civil Georgia*, Tbilisi, Nov. 23, 2016, <<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=29646>>.

⁸⁸ Ibid.

spaudimo priemonė prieš Gruziją. Tiesa, galima užfiksuoti tam tikrų skirtumų tarp Abchazijos ir Pietų Osetijos santykių su Maskva. Pietų Osetijos valdžia ir gyventojai akivaizdžiai siekia tapti Rusijos Federacijos dalimi⁸⁹ ir atitinkamai 2014 m. sutartyje su Maskva nurodo santykių eigą, kuri logiškai turėtų baigtis galutine ir oficialia Pietų Osetijos aneksija. Didžioji dalis Abchazijos gyventojų nori, kad jų šalis liktų nepriklausoma, todėl jos sutartis su Maskva buvo kiek sušvelninta ir įtraukta daugiau formuluočių apie politikos „koordinavimą“, o ne tiesioginį suverenumo perdavimą Rusijai⁹⁰. Vis dėlto abiejų separatistinių regionų lyderiai, anot Gruzijos ekspertų, visiškai priklausomi nuo Maskvos valios, todėl be Rusijos valdžios pritarimo nesiimtų jokių savarankiškų sprendimų santykių su Gruzija atžvilgiu⁹¹.

Rusijos oficiali pozicija taip pat nekinta – kaip 2017 m. vasario 21 d. atviruose Jungtinių Tautų (JT) Saugumo Tarybos debatuose teigė Rusijos nuolatinio atstovo JT pirmasis pavaduotojas Piotras Iličevs, konfliktas „buvo išsemtas 2008 m. rugpjūtį, kai žlugusi M. Saakašvilio karinė avantiūra atvedė prie dviejų nepriklausomų valstybių – Abchazijos ir Pietų Osetijos – sukūrimo. Todėl dabar būtina kalbėti ne apie konflikto sureguliuojimą, o apie santykių tarp Gruzijos ir dviejų jaunų respublikų normalizavimą“⁹².

⁸⁹ Gerard Toal, O’Loughlin John, „How People in South Ossetia, Abkhazia and Transnistria feel about Annexation by Russia“, *The Washington Post*, March 20, 2014, <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/03/20/how-people-in-south-ossetia-abkhazia-and-transnistria-feel-about-annexation-by-russia/?utm_term=.f931a8cc4045>.

⁹⁰ Dolidze Tatia, „Deliberately integrated: South Ossetia headed for and into Russia“, CEPS, March 23, 2015, <<https://www.ceps.eu/blog-posts/deliberately-integrated-south-ossetia-headed-and-russia>>.

⁹¹ Interviu su Z. Davitashvili, T. Sharashenidze.

⁹² Rusijos Federacijos Nuolatinė atstovybė prie JT. Выступление и ответное слово Первого заместителя Постоянного представителя Российской Федерации при ООН П. В. Ильичева на заседании Совета Безопасности ООН по конфликтам в Европе. (Rusijos Federacijos nuolatinio atstovo prie JT pirmojo pavaduotojo P. V. Iljičevo pasisakymas ir atsakymas JT Saugumo Tarybos posėdyje dėl konflikto Europoje), 2017 02 21, <http://russiaun.ru/ru/news/sc_2102>.

Naujoji Gruzijos valdžia nepakeitė Rusijos požiūrio į Gruzijos suverenumą – įšaldytus konfliktus Maskva tikslingai siekia ir toliau išnaudoti kaip galimybę suvaržyti Gruzijos integraciją į NATO ir netgi ES. Politinis ir ekonominis Gruzijos pažeidžiamumas iš Rusijos pusės išliko itin didelis, nors Gruzijos valdžia ir visuomenė aiškiai pakeitė savo retoriką Rusijos atžvilgiu, o tai leidžia kalbėti ir apie besikeičiančią saugumo tapatybę.

Apibendrinant – iš pateiktos analizės galima spręsti, kad vidaus politikos pokytis buvo nulemtas visuomenės nuovargio pernelyg sureikšminti Rusiją kaip grėsmę, tačiau nematyti to sureikšminimo rezultatų. Atitinkamai, politinė jėga „Gruzijos svajonė“, pasiūlusi alternatyvius saugumo prioritetus visuomenei, visų pirma, ekonominio ir socialinio saugumo stiprinimą, sulaukė didelio palaikymo ir ėmėsi uždavinio atkurti bent jau ekonominius ryšius su Rusija. Tai kartu vertė mažinti Rusijos grėsmės diskurso akcentavimą. Tokie politinio elito veiksmai atsispindėjo ir saugumo tapatybės pokyčiuose – visuomenė vengia Gruziją laikyti tiesiogine Rusijos priešininke, nes mano, kad tai gali mažinti pačios Gruzijos saugumą. Todėl, perkonstruodama Rusiją iš „priešo“ į „potencialų partnerį“, tikisi sumažinti ir galimo agresyvumo riziką.

Išvados

Gruzijos saugumo tapatybės pokytis buvo nulemtas tiek išorinių tarptautinės saugumo aplinkos pokyčių, tiek vidaus politikoje įvykusio saugumo prioritetų persvarstymo. Abu procesai vyko gana panašiu laikotarpiu, nors Gruzijos narystės NATO perspektyvos pasirodė beviltiškos dar prieš 2012 m. politinius vidaus pokyčius.

Po 2008 m. vyravusios aktyvios pastangos parodyti Rusiją kaip grėsmę Gruzijai ilgainiui sukėlė visuomenės nuovargį ir net prisidėjo prie valdančiųjų jėgų pasikeitimo 2012–2013 m. Naujoji „Gruzijos svajonės“ vyriausybė esmingai pakeitė retoriką Rusijos atžvilgiu ir

užėmė „pragmatinę“ poziciją – siekė atkurti ekonominius ryšius su Rusija ir neerzinti Maskvos pernelyg kategoriškomis kalbomis apie Rusijos keliamas grėsmes. Tai atspindėjo ir visuomenės lūkesčius – dialogo su Rusija svarbą palaikė didžioji dalis gyventojų.

Gruzijos valdžia po 2012 m. tikslingai ėmėsi įgyvendinti strateginės saugumo krypties posūkį nuo aktyvaus Rusijos sugrėsminimo ir kuo spartesnės karinės integracijos į NATO prie „švelniosios“ (visų pirma – ekonominės) integracijos su ES ir pastangų neprovokuoti Rusijos agresijos, nesuteikti jai pretekstų ir taip „slėptis“ nuo galimų konfliktų. Šis posūkis sutapo su nepalankia situacija tarptautinėje aplinkoje – Vakarų šalių nenoro konfrontuoti su Rusija dėl Gruzijos ir atitinkamai pastangų pristabdyti NATO plėtrą Rytų Europoje. Tarptautinės aplinkos pokyčiai prisidėjo prie „normatyvinio spaudimo“ Gruzijos valdžiai nebetęsti aktyvaus Rusijos sugrėsminimo.

Tačiau pasikeitusi Gruzijos valdžios retorika ir pastangos švelninti santykius su Rusija nepadidino Gruzijos saugumo. Viena vertus, Gruzija formaliai išlaiko narystės ES ir NATO siekius, o tai nėra suderinama su Rusijos strateginiais interesais. Kita vertus, karinės integracijos į NATO „pauzė“ nekeičia Rusijos požiūrio į tai, kad būtina prižiūrėti Gruzijos politinę situaciją, nuolat laikyti parengtus įtakos svertus (tiek ekonominius, tiek politinius – per separatistinių regionų kontrolę), kurie bet kuriuo momentu galėtų destabilizuoti Gruzijos vidaus politiką.

Gruzijos saugumo tapatybės pokytis po 2012 m. įvykusio valdžios pasikeitimo yra matomas tiek politinio diskurso, tiek visuomenės nuotaikų lygiu – Rusija šiek tiek mažiau vertinama kaip priešas, nors tai vis dar yra svarbiausias grėsmės šaltinis. Vis dėlto politinis elitas ir ypač visuomenė norėtų į Rusiją žiūrėti kaip į galimą ekonominę partnerę ir vengia atvirai provokuoti Rusiją. Geriausiai tai atsispindi visuomenės nuotaikose, kurios rodo, kad didžioji dalis gruzinų nori ir ES, ir Rusijos palankumo. Tačiau po 2014 m. Krymo aneksijos tarp Rusijos ir Vakarų atsirado didžiulis nepasitikėjimas ir konfronta-

cija tarp Rusijos ir ES. Tokia geopolitinė situacija neleidžia Gruzijai išlikti „neutralioje“ politinėje erdvėje.

Galima teigti, kad Gruzija tiek elito, tiek visuomenės lygiu dėl nepavykusio siekio tapti NATO nare ir dėl to susiaurėjusių strateginių pasirinkimų užsitikrinti saugumą nuo potencialaus agresoriaus, ėmėsi „vienašališkai“ perkonstruoti savo saugumo tapatybę – Rusija vis labiau įvardijama ne kaip tiesioginis „priešas“, o kaip „potencialus partneris“ (bent jau ekonomine prasme). Toks saugumo tapatybės perkonstravimas paaiškina smarkiai sumažėjusį poreikį suvokti Rusiją kaip grėsmės šaltinį, nors ir nekeičia iš esmės Rusijos ir Gruzijos santykių. Atsisakymas laikyti Rusiją grėsme atlieka bemaž „saviįtaigos“ funkciją – visuomenė jaučiasi šiek tiek saugesnė, o valdantysis elitas gali teigti, jog stabilizavo situaciją ir pasitraukė iš nuolatinės įtampos zonos.

Kita vertus, Gruzija oficialiai nesirenka „neutraliteto“ strategijos, o „autonomijai saugoti“ („*sitting on the fence*“) neturi pakankamai ekonominių ir politinių išteklių, kad galėtų atsispirti Rusijos spaudimui. Tokia tarpinė padėtis tarp „aljansų siekimo“ ir „autonomijos saugojimo“ gali būti ne tik strategiškai stokojanti aiškaus pagrindimo, bet ir labai priklausoma nuo išorinių aplinkybių – Rusijos ir Vakarų santykių pokyčių.

Šią tarpinę poziciją galima įvardyti „strateginio laukimo“ etapu. Tačiau Gruzijos saugumo tapatybė ilgą laiką negali išlikti tokioje tarpinėje, neužtikrintoje situacijoje, kai norima vienu metu būti abiejose, nors ir priešingose, ekonominių ir karinių aljansų pusėse. Galiausiai išorinė tarptautinių santykių dinamika paskatins Gruziją arba grįžti prie aktyvaus narystės NATO siekio, arba pasiduoti Rusijos spaudimui „prisišlieti“ prie jos, formaliai atsisakant integracijos į NATO ar net potencialios narystės ES galimybių. Tačiau net ir toks „strateginis laukimas“ nėra palankus Gruzijos savarankiškam apsisprendimui – kol Gruzijos valdžia stengiasi susilaikyti nuo Rusijos erzinimo, pastaroji didina savo „švelniąją“ įtaką Gruzijoje. Net ir nevykstant

tiesioginiam kariniam konfliktui, hibridinių priemonių naudojimas Gruzijoje, kaip ir kitose posovietinėse šalyse, yra gana intensyvus ir tai mažina Gruzijos politinį, socialinį ir informacinį atsparumą. 2016 m. Gruzijos parlamento rinkimai parodė, kad gyventojai, net ir nepatenkinti lėtu ekonomikos augimu ir socialinėmis problemomis, labiau linkę paremti dabartinę valdžią nei rizikuoti vėl susidurti su Rusijos agresija. Tai demonstruoja visuomenės susitaikymą su Rusijos grėsmės spaudimu ir atveria kelią politiniam nuolaidžiavimui. Ilgainiui tai gali suformuoti specifinę mažosios valstybės saugumo tapatybę, panašią į „finliandizacijos“ atvejį, – kai Rusija bus laikoma svarbiausia grėsme, tačiau kaip tik dėl šios baimės bus apribojamos savarankiškos savo užsienio ir saugumo politikos galimybės.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Allison Roy, „Russia Resurgent? Moscow’s Campaign to ‘Coerce Georgia to Peace’“, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 84 (6) (Nov., 2008), p. 1145–1171.

Amstrup Niels, „The Perennial Problem of Small States: A Survey of Research Efforts“, *Cooperation and Conflict* 11 (3), 1976, p. 163–182.

Asmus Ronald, *A Little War That Shook the World: Georgia, Russia, and the Future of the West*, St. Martin’s Press, 2010, 272 p.

Balzacq Thierry, „The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context“, *European Journal of International Relations* 11, 2005, p. 171–201.

Buzan Barry, Wæver O., De Wilde J., *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1998.

Buckley Neil, „Tbilisi Nervously eyes Russia’s border Barricade of South Ossetia“, *Financial Times*, Nov. 6, 2013, <<https://www.ft.com/content/b04900fe-4609-11e3-9487-00144feabd0>>.

Civil.ge., „Georgia’s Foreign Trade in 2013“, *Civil Georgia*, Tbilisi, 24 Jan, 2014, <<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=26885>>.

Civil.ge., „Alasania: MoD-Related Probe is ‘Attack on Georgia’s Euro-Atlantic Choice’“, *Civil Georgia*, 4 Nov., 2014, <<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=27775>>.

Civil.ge., „U.S. ‘Strongly Opposes’ Moscow’s Treaty with Sokhumi on Combined Group of Forces“, *Civil Georgia*, Tbilisi, 23 Nov., 2016, <<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=29646>>.

De Wall Thomas, „A Crucial Election in Georgia“, *Carnegie Europe*, September 11, 2012, <<http://carnegieeurope.eu/2012/09/11/crucial-election-in-georgia-pub-49281>>.

Dolidze Tatia, „Deliberately integrated: South Ossetia headed for and into Russia“, CEPS, 23 March, 2015, <<https://www.ceps.eu/blog-posts/deliberately-integrated-south-ossetia-headed-and-russia>>.

EUMM in Georgia, „EUMM concerned about Situation at South Ossetian Administrative Boundary Line“, EU Monitoring Mission, *Press release*, 21 09 2012, <https://www.eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/3329/>.

Fawn Rick, „Georgia: Revolution and War“, *European Security* 21 (1), 2012, p. 1–4.

Floyd Rita, „Can Securitization Theory be used in Normative Analysis? Towards a Just Securitization Theory“, 2011, Vol. 42, Issue 4–5, p. 427–439.

Gärtner Heinz, „Introduction“, Reiter Erich, Gärtner Heinz (eds.), *Small States and Alliances*, New York, NY: Physica-Verlag Heidelberg, 2001.

Goetschel Laurent, „The Foreign and Security Policy Interests of Small States in Today's Europe“, Goetschel Laurent (ed.), *Small States Inside and Outside the European Union*, Dordrecht: Kluwer, 1998.

Government of Georgia, *National Security Concept of Georgia, 2012*, <<http://nsc.gov.ge/files/files/National%20Security%20Concept.pdf>>, 3 p.

Government of Georgia, *State Strategy on Occupied Territories: Engagement Through Cooperation*, 27 January 2010, <<http://www.civil.ge/files/files/SMR-Strategy-en.pdf>>, p. 3–4, 2017 02 26.

Guzzini Stefano, „Securitization as a Causal Mechanism“, *Security Dialogue*, 2011, Vol. 42, Issue 4–5, p. 329–341.

Hansen Lene, „Reconstructing Desecuritisation: The Normative-political in the Copenhagen School and Directions for How to Apply It“, *Review of International Studies* 38 (3), 2012, p. 525–546.

Hewitt George, „Some thoughts on Ronald Asmus' 'Little War that Shook the World: Georgia, Russia and the Future of the West'“, *European Security* 21 (1), 2012, p. 128–137.

Huysmans Jef, „Migrants as a Security Problem: Dangers of “Securitizing” Societal Issues“, Thranhard D., Miles Robert (eds.), *Migration and European Integration. The Dynamics of Inclusion and Exclusion*, London: Pinter, 1995, p. 53–72.

Ingebritsen Christine, „Norm Entrepreneurs: Scandinavia's Role in World Politics“, *Cooperation and Conflict* 37 (11), March 2002, p. 11–23.

International Republican Institute, *Georgian National Survey*, September 23–October 1, 2008, <<https://goo.gl/m3b6y7>>, 2017 02 26.

International Republican Institute, *Georgian National Survey*, February 21–March 3, 2009, <<http://goo.gl/eUV8le>>, 2017 02 26.

International Republican Institute, *Georgian National Survey*, June 26–July 4, 2012, <<http://www.iri.org/sites/default/files/2012%20August%2020%20Survey%20Georgian%20Public%20Opinion%2C%20June%2026-July%204%2C%202012.pdf>>, 2017 03 04.

International Republican Institute, *Georgian National Survey*, November 9–21, 2012, <http://www.iri.org/sites/default/files/2013_February_8_Survey_of_Georgian_Public_Opinion_November_9_21_2012.pdf>, 2017 03 04.

International Republican Institute, *Georgian National Survey*, February 3–28, 2015, <http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/iri_georgia_public_2015_final_0.pdf>, 2017 03 04.

International Republican Institute, *Georgian National Survey*, March 12–April 2, 2016, <http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/georgia_2016.pdf>, 2017 03 04.

Jaiani Vasil, „Where Will Russia Strike Next?“ *Forbes*, Feb. 11, 2015, <<https://www.forbes.com/sites/realspin/2015/02/11/where-will-russia-strike-next/#451615461c2b>>.

Jakniūnaitė Dovilė, „Sienos ir erdvės: konceptualizacijų paieškos XXI amžiaus teritoriniams konfliktams Rytų Europoje analizuoti“, *Politologija* 3 (83), 2016, p. 66–92.

Janeliūnas Tomas, Kirvelytė Laura, „Gruzijos saugumo strategijos plėtra: sunkus kelias NATO link“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2008*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2009, p. 149–172.

Johnson Luke, „Georgian FM Says South Ossetia Could be Annexed Like Crimea“, *Radio Free Europe Radio Liberty*, January 29, 2015, <<http://www.rferl.org/a/georgia-ossetia-russia-ukraine-annexation-fears-crimea/26820543.html>>.

Jones F. Stephen, „Reflections on the Rose Revolution“, *European Security* 21 (1), 2012, p. 5–15.

Jurgelevičiūtė Diana, „Lietuvos tarptautinis subjektiškumas: kokia mažoji valstybė?“, Jakniūnaitė Dovilė (sud.), *Ambicingas dešimmetis: Lietuvos užsienio politika 2004–2014*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015, p. 49–74.

Kakachia Kornely, „The Ukraine Crisis: Repercussions for Georgia“, PONARS Eurasia, *Policy Memo: 349*, 09 2014, <<http://www.ponarseurasia.org/memo/ukraine-crisis-repercussions-georgia>>.

Kapanadze Sergi, „Georgia’s Vulnerability to Russian Pressure Points“, *Policy Memo*, European Council on Foreign Relations, 19 June, 2014, <http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR106_GEORGIA_MEMO_AW.pdf>.

Karagiannis Emmanuel, „The 2008 Russian–Georgian War Via the Lens of Offensive Realism“, *European Security* 22 (1), 2012, p. 74–93.

Katzenstein J. Peter, ed., *The Culture of National Security. Norms and Identity in World Politics*, Columbia University Press, 1996.

Keohane O. Robert, „Lilliputians’ Dilemma: Small States in International Politics“, *International Organization* 23/2, 1969, p. 291–310.

Larsen Henrik Boesen Lindbo, „The Russo–Georgian War and beyond: Towards a European Great Power Concert“, *European Security* 21 (1), 2012, p. 102–121.

Lingevičius Justinas, „Kaip kalbėti apie mažas valstybes? Mažumo reikšmių analizė“, *Politologija* 2 (82), 2016, p. 32–74.

Lortkipanidze Shorena, „Georgia–Russia Relations in Light of Democratization: Influences and Perspectives“, *Search of Ways for Russian–Georgian Normalization*, Tbilisi: Georgian Foundation for Strategic and International Studies, 2014, p. 19.

Lugar G. Richard, *Striking the Balance: US Policy and Stability in Georgia*. A report to the Committee on Foreign Relations, United States Senate, 2009 December 22, <<https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CPRT-111SPRT53985/pdf/CPRT-111SPRT53985.pdf>>.

MacFarlane S. Neil, „Georgia: National Security Concept versus National Security“, *Russia and Eurasia Programme Paper*, Chatham House, August 2012, p. 1–28, <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/0812pp_macfarlane.pdf>.

MacFarlane S. Neil, „Two Years of the Dream: Georgian Foreign Policy During the Transition“, *Russia and Eurasia Programme, Research Paper*, Chatham House, May 2015, <<https://www.chathamhouse.org/publication/two-years-dream-georgian-foreign-policy-during-transition>>.

Markedonov Sergey, „Why Russia’s ‘borderization’ strategy makes Georgia so nervous“, *Russia Direct*, Jul 29, 2015, <<http://www.russia-direct.org/opinion/why-russias-borderization-strategy-makes-georgia-so-nervous>>.

Neumann B. Iver, Sieglinde Gstöhl, *Lilliputians in Gulliver’s World? Small States in International Relations*. Centre for Small State Studies Institute of International Affairs – University of Iceland. Working Paper 1–2004, p. 28.

Nichol Jim, „Georgia’s October 2012 Legislative Election: Outcome and Implications“, *Congressional Research Service*, October 15, 2012, <<https://fas.org/sgp/crs/row/R42777.pdf>>, p. 5.

Otarashvili Maia, „Georgia and Moldova Remain Fragile as Russian Aggression Continues“, *Foreign Policy Research Institute*, January 30, 2015, <<http://www.fpri.org/2015/01/georgia-and-moldova-remain-fragile-as-russian-aggression-continues/>>.

Parliament of Georgia, Mikheil Saakashvili, *Georgian President Presented Annual Report to Parliament*, 12 Feb 2009, <<http://www.parliament.ge/en/media/axali-ambebi/mikheil-saakashvili-georgian-president-presented-annual-report-to-parliament-19590.page>>, 2017 02 26.

Parliament of Georgia, *The President of Georgia made the Annual Report on the Current Situation in the Country*, 26 Feb. 2010, <<http://www.parliament.ge/en/media/axali-ambebi/the-president-of-georgia-made-the-annual-report-on-the-current-situation-in-the-country-23425.page>>, 2017 02 27.

President of Georgia, *Estimating Treats to Georgia*, 2010–2013, 2010 rugsėjo 2, <<https://nsc.gov.ge/res/docs/2014061211280957776.pdf>>.

Pukhov Ruslan, ed., *The Tanks of August*, Moscow: Centre for Analysis of Strategies and Technologies, 2010, p. 144.

Radio Free Europe Radio Liberty, „Georgian Foreign Minister Sacked, Replaced by Economy Minister“, *Radio Free Europe Radio Liberty*, September 01, 2015, <<http://www.rferl.org/a/georgia-foreign-minister-sacked-beruchasvili/27220488.html>>.

Radio Free Europe Radio Liberty, „Russia Hits Back at Georgia Over Trade Agreement with European Union“, *Radio Free Europe Radio Liberty*, August 2, 2014, <<http://www.rferl.org/a/georgia-russia-eu-agreement-free-trade/25478788.html>>.

Rathke Jeffrey, Szeligowski Daniel, Zasztowt Konrad, „How Can NATO Contribute to Ukraine and Georgia’s Border Security?“, *PISM PolicyPaper* No. 12 (153), 08 July 2016, <<https://www.pism.pl/Publications/PISM-Policy-Paper-no-153>>.

Reiter Erich, Gärtner Heinz, eds., *Small States and Alliances*, New York, NY: Physica-Verlag Heidelberg, 2001, p. 194.

Rogin Josh, „Georgian Government warns of Russian Build up as Election Nears“, *Foreign Policy*, September 28, 2012, <<http://foreignpolicy.com/2012/09/28/georgian-government-warns-of-russian-build-up-as-election-nears/>>.

Rusijos Federacijos Nuolatinė atstovybė prie JT. Выступление и ответное слово Первого заместителя Постоянного представителя Российской Федерации при ООН П. В. Ильичева на заседании Совета Безопасности ООН по конфликтам в Европе. (Rusijos Federacijos nuolatinio atstovo prie JT pirmojo pavaduotojo P. V. Iljičevo pasisakymas ir atsakymas JT Saugumo Tarybos posėdyje dėl konfliktų Europoje), 2017 02 21, <http://russiaun.ru/ru/news/sc_2102>.

Szalai Máté, „*The Inapplicability of Traditional Small State Theory in Central Europe – the Case of Hungary*“. *Research Paper*, International Visegrad Fund, 2014, p. 1–15, <http://www.visegradexperts.eu/data/_uploaded/Finals/Mate%20Szalai.pdf>, 2017 02 25.

Tagliavini Heidi, *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia*, 2009, September 30, <http://www.mpil.de/en/pub/publications/archive/independent_international_fact.cfm>.

Thorhallsson Baldur, „Small States in the UN Security Council: Means of Influence?“, *The Hague Journal of Diplomacy* 7 (2), 2012.

Thorhallsson Baldur, „The Role of Small States in European Union“, Beyer Jessica, Ingebritsen Christine, Gstohl Sieglinde, Neumann Iver B. (eds.), *Small States in International Relations*, University of Washington Press, 2006, p. 218–230.

Toal Gerard, O'Loughlin John, „How People in South Ossetia, Abkhazia and Transnistria feel about Annexation by Russia“, *The Washington Post*, March 20, 2014, <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/03/20/how-people-in-south-ossetia-abkhazia-and-transnistria-feel-about-annexation-by-russia/?utm_term=.f931a8cc4045>.

Tsereteli George, „Russia's Warfare Strategy and Borderization in Georgia“, *The Central Asia – Caucasus Analyst*, 2015, Aug. 10, <<https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13254-russia-warfare-strategy-borderization-georgia.html>>.

Tsygankov P. Andrey, Tarver-Wahlquist Matthew, „Duelling Honors: Power, Identity and the Russia–Georgia Divide“, *Foreign Policy Analysis*, 2009, p. 307–326.

Vital David, *The Inequality of States: A Study of the Small power in International Relations*, Oxford: Oxford University Press, 1967.

Walt Stephen, *The Origins of Alliances*, New York, NY: Cornell University Press, 1987, p. 336.

Wæver Ole, „Securitization and Desecuritization“, Lipschutz Ronnie D. (ed.), *On Security*, Columbia University Press, 1995, p. 46–87.

Wæver Ole, „The EU as a Security Actor: Reflections from a Pessimistic Constructivist on Post-Sovereign Security Orders“, Kelstrup Morten, Williams Michael C., *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security, and Community*, London: Routledge, 2000, p. 250–294.

Wiberg Håkan, „The Security of Small Nations: Challenges and Defences“, *Journal of Peace Research* 24 (4), Dec., 1987, p. 343.

Wivel Anders, „The Security Challenge of Small EU Member States: Interests, Identity and the Development of the EU as a Security Actor“, *Journal of Commons Markets* 43 (2), 2005, p. 393–412.

Interviu sarašas

- Prof. Zurab Davitashvili, Tbilisi State University (2016 10 03);
- Dr. Pikria Asanishvili, Tbilisi State University (2016 10 11);
- Prof. Kornely Kakachia, Georgian Institute of Politics (2016 10 12);
- ES stebėjimo misijos Gruzijoje (EU Monitoring Mission – EUMM) atstovas (2016 10 17);
- Dr. Tornike Sharashenidze, GIPA – School of law and politics (2016 10 18);
- Mr. Zurab Agladze, Atlantic Council of Georgia (2016 10 18).

SUMMARY

*THE CHANGES OF GEORGIA'S SECURITY POLITICS
AFTER 2012 AND THE SHIFTING SECURITY IDENTITY*

After the Russian – Georgian war in 2008 the conflicts over separatist regions of Abkhazia and South Ossetia became typical frozen conflicts. At the same time, Georgia's aspiration to get the NATO membership also has become frozen. The treat of Russia has been securitized by the government of President Michael Saakashvili and has been clearly reflected in all main strategic documents of Georgia. The NATO membership was the main goal of Georgia's security and foreign policy even before 2008. According to many authors, this strategic choice of allying against potential aggressor is a logical option for a small state seeking security. Right after the 2008 war the support for the NATO membership among Georgian society was extremely high – 70 percent was “fully supporting” the NATO membership and another 17 percent “somewhat supporting”. However, the mood of Georgian population has started to shift quite soon and the trust for Saakashvili has diminished. The society has become tired over the securitization of Russia without clear perspective of the NATO membership. The perspective of the NATO membership in the eyes of Georgian population has not been abolished but rather postponed: the support for the membership during 2010–2012 was still high despite softer attitude towards Russia.

After the change of government in 2012–2013 Georgia in fact suspended the development of national security sector. Georgian politicians since 2012 have softened the rhetoric towards Russia and have chosen a tactics of “let wait and do not provoke”. The attempts to desecuritize Russia in Georgia is in opposite to the increased securitisation of Russia in NATO and the EU. The potential threats coming from Russia have been deliberately desecuritized in Georgia in seeking to avoid any increasing tension with Russia and to evade the potential aggressive reaction from Moscow. The article relays on the constructivist approach and argues that the changes in Georgia's security and foreign policy did occur due to the dynamics of security identity. The dynamics of social identity in Georgia might have happened because of the changes in its domestic politics – a tacit agreement between Georgia's society and political elite to review the priorities and values of national politics – as well as the changes in the international environment that restricted certain choices of security strategies for Georgia. Having in mind the security strategies prescribed for small states in academic literature, most often Georgia remains in an undefined and uncertain phase which could be labelled as “strategic waiting”. Georgia is still aspiring for the Euro-Atlantic integration and seeking to not confront Russia at the same time. However, the article concludes that such an interim status in between “alliance” and “sitting of the fence” (or preserving an autonomy) is lacking clear argumentation and remains very dependent on external influences, first of all – on the dynamics of relations between the West and Russia.